

MUSEENE OG FELLESSKAPETS GRENSER

PROSJEKT MED STØTTE FRA KULTURRÅDETS
MUSEUMSPROGRAM «SAMFUNNSROLLE,
MAKT OG ANSVAR». SLUTTRAPPORT FRA
DELTAGERINSTITUSJONENE, DESEMBER 2021

Rapporterende institusjoner

Eidsvoll 1814 / Stiftelsen Norsk Folkemuseum (Prosjektansvarlig)

Stiklestad Nasjonale Kultursenter

Stiftelsen Falstadsenteret

Fjell Festning / Museum Vest

Nobels fredssenter

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret)

Menneskerettighetsakademiet

Alle deltagerinstitusjonene er del av Nasjonalt museumsnettverk for demokrati og menneskerettigheter (Demokratinetverket).

Innholdsfortegnelse

Side 3: Om rapporten

Side 4: Prosjektets formål

Side 4: Bakgrunn, metoder, tema og problemformuleringer

Side 6: Gjennomføring i perioden 2018-2021

Side 8: Resultater av prosjektet

Side 10: Sluttrapport for prosjektets fellesdel

Side 19: Sluttrapport for Menneskerettsakademiets delprosjekt

Side 27: Sluttrapport for HL-senterets delprosjekt

Side 34: Sluttrapport for Eidsvoll 1814s delprosjekt

Side 43: Sluttrapport for Fjell Festnings delprosjekt

Side 50: Sluttrapport for Nobels Fredssenter delprosjekt

Side 53: Sluttrapport for Falstadsenteret og Stiklestad Nasjonale Kultursenters delprosjekt

Separate vedlegg: Regnskap for prosjektets fellesdel og delprosjektene til og med 2021

Om rapporten

Følgende sluttrapport gjelder for prosjektperioden fra og med høsten 2018 til og med 2021. Ansvarlige for hvert av de seks delprosjektene har hatt ansvar for å utforme egne rapporter for aktiviteter og fremdrift ved sine institusjoner, og disse rapportene er innarbeidet som kapitler i denne felles sluttrapporten. Samme fordeling av ansvar gjelder for regnskapene som er vedlagt i et eget dokument. Eidsvoll 1814 har hatt det koordinerende ansvaret for hele prosjektet, og rapporterer derfor både for eget delprosjekt og for prosjektets fellesdel.

I korrespondanse med Kulturrådet er det avklart at enkelte prosjektaktiviteter vil løpe inn i 2022, og endelig rapportering for disse tiltakene vil ettersendes Kulturrådet så snart de er avsluttet. Denne sluttrapporten rommer likevel avsluttende rapportering for det meste av aktivitetene i prosjektet *Museene og fellesskapets grenser*, og kan dermed betraktes som prosjektets hovedrapport.

Sluttrapporten inneholder til sammen: en overordnet del om prosjektet som helhet, deretter syv delrapporter, seks om de ulike delprosjektene og en om fellestiltakene i prosjektet. Hver av delrapportene følger en lignende oppbygning. Først en presentasjon av delprosjektet, med en problemformulering, beskrivelse av prosjektfaser og gjennomføring, og deretter vurdering av tiltakenes overføringsverdi. Til slutt kommer en beretning om framdrift og eventuelle justeringer eller endringer underveis i prosjektet.

Sluttrapporten gir en oversikt over aktiviteter som er gjennomført, resultater som er skapt og vurdering av deres overføringsverdi til andre museer, minnesteder og kulturinstitusjoner generelt. Publisering av innhold som er skapt i løpet av prosjektet vil fra og med høst 2022 formidles videre i andre formater og i ulike fora, blant annet www.demokratinetverket.no.

Sluttrapporten ble levert 31.3.2022.

MUSEENE OG FELLESKAPETS GRENSE

Prosjektets formål

«Museene og fellesskapets grenser» er resultatet av at syv deltagerinstitusjoner i nettverket har gått sammen for å videreutvikle metodikk gjennom et prosjekt som tematisk tar for seg den demokratiske offentlighetens grenser. Prosjektet skal styrke institusjonenes evne til å inkludere og samarbeide med nye grupper – på nye måter, og samtidig frembringe verktøy og metodikk som kan gi et konkret innhold til utøvelsen av en aktiv samfunnsrolle. Oppnådd kunnskap og kompetanse skal deles med andre museer og andre interesserte.

Gjennom delprosjekter og en sammenbindende fellesdel søker deltagerne å gjøre følgende:

1. Synliggjøre at ulike grupper har begrenset mulighet til å bli hørt og delta i samfunnet, samt å gjennomføre arrangementer, utstillings- og formidlingstiltak som kan bidra til disse gruppene styrker sine muligheter til å utøve aktivt medborgerskap.
2. Forsterke museenes arbeid med publikumsmedvirkning, inkludering og samskaping (*co-creation*) gjennom tiltak for kompetanseheving og systematisk metodeutvikling.
3. Dele oppnådde erfaringer, kompetanse og metodikk med relevante samfunnsaktører, og gjøre Demokratinetttverket til kunnskapsleverandør for museer, kulturarvssteder og for kulturfeltet for øvrig.

Bakgrunn, metoder, tema og problemformuleringer¹

«Museene og fellesskapets grenser» kan ses i forlengelse av Demokratinetttverkets arbeid med å utvikle nye tiltak og metoder for museal formidling. Utgangspunktet for dette fornyingsarbeidet er overbevisningen om at medvirkning og samskaping med publikum kan styrke museenes samfunnsrolle som dialoginstitusjoner med evne til å inkludere et mangfold av perspektiver og verdisyn. Et viktig mål for nettverket er å bidra til videre demokratisering av museumsinstitusjonene, men også å dele kunnskap om praktiske fremgangsmåter som – på sitt beste – kan bidra til at grupper og personer i utenforskap styrker sine mulighet til å

¹ Slik det ble formulert ved oppstart i 2018.

utøve demokratisk medborgerskap, delta i sivilsamfunnet og utforme egne initiativ for involvering i den politiske sfære.

Våren 2018 gikk Eidsvoll 1814 ut med en generell henvendelse til alle i nettverket om å delta i utformingen av et nettverksbasert prosjekt som tematiserer den demokratiske offentlighetens grenser: *Hvem er innenfor og utenfor politeia, det fellesskapet av innbyggere som tilkjennes muligheter, rettigheter og frihet til å delta i den politiske sfære – og dermed i styret av stat og samfunn?*

Det ble åpnet for å behandle emnet både historisk og kontemporært, og videre betont at alle som ønsker å delta står fritt til å finne sin egen inngang til tematikken. Imidlertid ble det lagt en føring om at prosjektet som helhet bør ha et metodisk fokus på publikumsdeltagelse, medvirkning og samskaping i innholdsutvikling. Slike tilnærminger er allerede prøvd med hell av flere museer og sentre i nettverket, og kompetansedeling på feltet har vært en sentral del av nettverkets møte- og seminarvirksomhet fra 2016. Felles metodeutvikling er for øvrig en hovedaktivitet for nettverket i 2018, med to praktiske arbeidsverksteder muliggjort med midler fra Norges museumsforbund. En viktig del av motivasjonen for å iverksette dette nye prosjektet er å fornye, dele og bygge videre på oppnådd kompetanse i Demokratinettverket.

Valget av metodisk fokus knytter an til det tematiske anslaget for prosjektet: Medvirkning og samskaping med publikum kan ikke bare bidra til å demokratisere museal formidling, dette er skapende fremgangsmåter som – på sitt beste – kan bidra til at grupper eller personer i et utenforskap styrker sine muligheter til deltagelse i sivilsamfunnet og utformer egne initiativ for involvering i den politiske sfære.

En annen viktig motivasjon for valget av temaet innenfor/utenfor *politeia* er et ønske om å synliggjøre hvordan flere grupper har begrenset mulighet til å delta i demokratiske prosesser i Norge. Temaet aktualiseres av at det i 2019 igjen skal jubileres offisielt for en milepel i norsk demokratihistorie, denne gang at det er 100 år siden innføringen av allmenn stemmerett som også omfattet folk på det som før het underholds- og fattigstøtte. 2019-jubileet er vedtatt av et enstemmig Storting, og blir den tredje nasjonale markeringen med

tyngdepunkt på den historiske utvidelsen av stemmeretten i Norge, etter Grunnlovsjubileet i 2014 og 100-årsjubileet for kvinnelig stemmerett i 2013.

Jubileene maner til bred samling rundt viktige demokratiske idealer. I anledning 2019-markeringen for allmenn stemmerett er det likevel verdt å foreta en kritisk analyse av formelle og uformelle gresedragninger som definerer det norske demokratifelleskapet, i en historisk linje fra 1814 og frem til i dag. Spørsmålet om demokratifelleskapets grenser vil trolig stå stadig mer sentralt i den offentlige politiske debatten, i en tid med demografiske endringer preget av blant annet arbeidsmigrasjon, flukt fra konflikter, krig og miljøkriser. Utviklingen gir grunnlag for å reise problemstillinger som museene hittil har viet lite oppmerksomhet. Eksempelvis er det slik at det ikke siden 1913 har vært bosatt flere i landet uten rett til å stemme ved Stortingsvalg. Gruppen teller i dag (2018) omtrent 450.000 innbyggere over 18 år, og har lenge vært i vekst (SSB). Å tematisere dette paradokset ligger innenfor samfunnsoppdraget for museer og andre formidlingsinstitusjoner som jobber med demokrati- og menneskerettighetsspørsmål.

Prosjektet begrenser seg ikke her tematisk til rent juridiske hindringer for deltagelse, men er også ment å omfatte praktiske tiltak som griper andre forhold som kan hindre innbyggere fra å tre inn i rollen som demokratiske medborgere. Målsetningen om å skape museale praksiser for å fremme demokratisk medborgerskap har over flere år dannet utgangspunkt for større satsninger hos flere deltagere i nettverket, ofte med ambisjon om å bidra til utsatte gruppers inntreden i sivilsamfunn, organisasjonsliv eller i den offentlige samtalen. Dette samarbeidsprosjektet er tuftet på en tilsvarende målsetning, og sikter i så måte mot å mobilisere folk og ressurser i Demokratinetttverket til et større felles løft.

Gjennomføring i perioden 2018-2021

Prosjektet ble lagt opp i fire faser, med hovedaktiviteter som både avhenger av og forsterker hverandre. Aktivitetene ble utført i delprosjekter og i prosjektets fellesdel, og rapportering for gjennomføringen av disse delene beskrives nærmere i kapitlene nedenfor. Her følger først en overordnet redegjørelse for det som utgjorde hovedaktiviteter for hele prosjektet i perioden 2018 – 2021:

Etablere samarbeid. I prosjektperioden ble det etablert flere gode samarbeidsflater og samarbeidsformer mellom prosjektdeltagerne. Prosjektet har også iverksatt tiltak for å styrke Demokratinetttverket i sin helhet og samarbeidet mellom Demokratinetttverket og relevante institusjoner, som andre museer / museumsnettverk, sivilorganisasjoner, myndigheter og skoleverket. Gjennom sine delprosjekter har flere av deltagerinstitusjonene bygget relasjoner til nye publikumsgrupper og involvert disse i formidlingen på nye måter.

Bygge kompetanse. Delprosjektene har hatt et hovedfokus på kompetanseheving og metodeutvikling, både i deltagerinstitusjonene og i Demokratinetttverket for øvrig. Det er gjennomført research, erfaringsinnhenting og gjennomført øvelser som har generert praktisk kunnskap ment for anvendelse i tiltaksutvikling, både i løpet av prosjektperioden og i ettertid. Arbeidet med kunnskapsutvikling har også hatt en kritisk dimensjon, og underveis er det lagt til rette for diskusjon om teorier, metoder og etiske prinsipper som legges til grunn i institusjonenes arbeid med samfunnsrollen.

Utvikle tiltak. Prosjektet har omfattet en rekke tiltak som tematiserer både utenforskap og demokratisk deltagelse, med et overordnet metodisk fokus på publikumsmedvirkning, deltagelse og samskaping. Det er produsert én temporær utstilling, én vandreutstilling og én manual for publikumsmedvirkning i utstillingsarbeid, samt planverk for én utstillingsplattform til videre bruk i årene som kommer. Videre er det skapt to solide lærings- og formidlingsopplegg der unge flyktninger og innvandrergupper får innblikk i det norske samfunnet og i ferdigheter som står sentralt i utøvelsen av demokratisk medborgerskap. Prosjektet har også lagt et godt fundament for to nye digitale redskaper, henholdsvis én for kunnskapsdeling mellom museer og én som benytter seg av AR-teknologi for å involvere unge aktivt i formidlingen. I tillegg har prosjektet gjort det mulig å gjennomføre en kvalitativ og kvantitativ spørreundersøkelse som blant annet vil gi et kunnskapsgrunnlag for Demokratinetttverkets fremtidige arbeid med museenes samfunnsrolle. Alle tiltakene er nærmere beskrevet i deltagerinstitusjonenes egne kapitler i sluttrapporten.

Dele kunnskap. Prosjektet «Museene og fellesskapets grenser» satte seg målet å gjøre Demokratinetverket til en viktig kunnskapsleverandør for museumsfeltet og for andre institusjoner som arbeider med læring om demokrati og menneskerettigheter gjennom medvirkning og aktiv deltagelse fra publikum. For å få til dette har prosjektet rommet tiltak for å sikre videreføring og deling av oppnådd erfaring og kompetanse. Målet har vært at relevante resultater kan formidles til samarbeidspartnere, til nettverket for øvrig, til andre museer (nasjonalt og internasjonalt), samt til samfunnsaktører som skoleverket, myndigheter og den brede offentlighet. Deling av kunnskap har dels foregått i regi av de enkelte deltagerinstitusjonene, men er forsterket av en rekke større tiltak i prosjektets fellesdel. Hovedtiltakene her er etableringen av en digital delingsplattform, større årlige fagsamlinger, henholdsvis på Vestlandet, Østlandet og i Midt-Norge, samt gjennomføringen av årskonferansen for The Federation of International Human Rights Museum (FIHRM) i Oslo og Eidsvoll i 2022. Fremdriften i disse fellestiltakene har vært noe forsinket, primært grunnet covid-19-pandemien. Tiltakene er nærmere redegjort for i eget kapittel i sluttrapporten. Det må likevel fremheves at de enkelte delprosjektene selv har formidlet og delt kunnskap, med blant annet håndbøker, foredrag og prosjektpresentasjoner i flere ulike fora.

Resultater fra prosjektet

Prosjektet har som helhet etablert nye samarbeid, generert ny kunnskap og kompetanse, utviklet tiltak som har gått inn i driftstilbud ved deltagerinstitusjonene og lagt til rette for erfaringsdeling på lengre sikt, både i og utenfor Demokratinetverket. Forsinkelser grunnet covid-19-pandemien har likevel ført til at noe arbeid gjenstår med tanke på både analyser, syntetisering, erfaringsutveksling og tiltak for deling av oppnådd kunnskap som er skapt i de seks delprosjektene.

Vesentlige tiltak for å synliggjøre og dele resultater fra prosjektet vil måtte gjennomføres i løpet av 2022. I noen grad følger dette logikken i prosjektet, der større delingstiltak ble lagt mot slutten i den opprinnelige prosjektplanen, da ut fra en erkjennelse om at prosesser som erfaringsoppnåelse og kunnskapsdannelse i delprosjektene trenger litt tid til å bearbeides og modnes. Dette gjorde at flere av fellestiltakene ble ekstra sårbare i pandemisituasjonen, i og med at disse dels skulle bygges på resultater fra delprosjekter som ble forsinket. I tillegg ble

det lagt restriksjoner på fysiske samlinger, noe som gjorde koordinering og gjennomføring av større fagarrangementer særlig utfordrende. Flere av deltagerinstitusjonene var også stengt i perioder av pandemien.

De syv deltagerinstitusjonene i prosjektet *Museene og fellesskapets grenser* vil gjerne takke Kulturrådet for muligheten til å utvikle og gjennomføre et prosjekt som både har styrket oss faglig og bidratt til å skape solide samarbeidsrelasjoner. Vi tror også at fellestiltakene, når det er gjennomført i 2022, vil fungere som en revitalisering av Demokratinetttverket i sin helhet etter pandemiens utfordringer. Som rapportert underveis, har vi vært bekymret for at prosjektet (der alle ble invitert til å delta, men «bare» syv av 25 deltagerinstitusjoner svarte) kan ha tæret på nettverket som helhet. Nettopp av den grunn er fellestiltakene i 2022 så viktige å gjennomføre. Vi tror at et hovedresultat av prosjektet *Museene og fellesskapets grenser* vil være et fornyet, tettere og erfaringsbasert samarbeid mellom museer, menneskerettighets sentere og relevante NGO'er i årene som kommer.

For prosjektet,

Torleif R. Hamre og André Larsen Avelin, Eidsvoll 1814

SLUTTRAPPORT FOR PROSJEKTETS FELLEDEL DESEMBER 2021

Om fellesdelen

Prosjektet Museene og fellesskapets grenser ble utviklet med en fellesdel som skulle sikre og forsterke kunnskapsoverføring, både mellom deltagerinstitusjonene og til ulike interessenter i samfunnet for øvrig. Fellesdelen skulle også bidra til å styrke det indre prosjektsamarbeidet og binde de respektive delprosjektgruppene tettere sammen. Gjennom prosjektets fellesdel har følgende oppgaver blitt arbeidet med på tvers av deltagerinstitusjonene:

1. Kompetanseheving gjennom åpne fagseminarer og verksteder for metodeutvikling
2. Programmering av verdenskonferansen for FIHRM i Norge 2022
3. Pilotutvikling av en digital formidlingsplattform for innhold skapt i prosjektet
4. I tillegg kommer prosjektstyring, utvikling og administrasjon ledet av Eidsvoll 1814

Aktivitetene i prosjektets fellesdel følger hovedmålsetningene for prosjektet, beskrevet over. Et delmål for prosjektets fellesdel har vært å bygge videre på erfaringer og kunnskap som prosjektdeltagerne har generert gjennom tidligere satsninger som *Dembra*, *Ungdommens talerstol*, *Ta over*, og MRAs pionerarbeid i skolen – for å nevne noe. Et annet delmål var å sørge for at oppnådd kompetanse og erfaring fra nyskapende tiltak i prosjektet ble delt med Demokratinettverket som helhet, så vel som med andre museer, relevante myndigheter, skoleverk, forsknings- og utdanningsinstitusjoner og andre interesserte. Et tredje delmål har vært å sørge for at oppnådd kunnskap blir ivaretatt, dokumentert og formidlet videre for fremtidig bruk.

Gjennomføring 2018 – 2021

Som anført ovenfor, viste det seg at tiltakene i fellesdelen var særlig sårbare for situasjonen skapt av covid-19-pandemien. Av de tre åpne fagsamlingene med nasjonalt nedslagsfelt som var planlagt i prosjektperioden, kunne bare den i 2019 gjennomføres etter planen. Den neste samlingen kunne først gjennomføres i februar 2022, og da kun som et hybridarrangement etter flere utsettelse. I tillegg viste det seg at gjennomføringen av den internasjonale

FIHRM-konferansen i Oslo og Eidsvoll ikke kunne gjennomføres før i september 2022. Pandemien har også vanskeliggjort deling av erfaringer på andre måter, grunnet en del forsinkelser i delprosjektene og utfordringer med tid og møtepunkter for å koordinere samarbeidet om den digitale delingsplattformen.

En god nyhet er imidlertid at de tiltakene som allerede er gjennomført i fellesdelen har vært vellykkede, med stor grad av måloppnåelse, og at programmeringen av fellestiltakene som gjenstår, er godt i gang. Siste tiltak, selve finalen i prosjektet, vil være årskonferansen for The Federation of International Human Rights Museums (FIHRM) 19.-21. september 2022.

Aktiviteten i prosjektets fellesdel frem til desember 2021 var særlig nettverkssamlingen og fagseminaret 14. og 15. oktober 2019. Samlingen var felles for Demokratinetttverket og Mangfoldnettverket, men åpent for alle interesserte. Vertskap var Falstadsenteret og Stiklestad Nasjonale Kultursenter, som la ned et omfattende arbeid for å skape et faglig solid arrangement. De to nettverksansvarlige museene Eidsvoll 1814 og Oslo Museum bidro i programmeringen.

Tematisk anslag for seminardelen var «Uenighetsfellesskapet», et begrep flere av deltagerne i Demokratinetttverket har arbeidet med i utviklingen av tiltak for demokratilæring for unge. «Uenighetsfellesskapet» er også tittelen på en hovedsatsning i Mangfoldsnettverket, der 12 museer inngår i et annet prosjekt med støtte fra Kulturrådets program «Samfunnsrolle, makt og ansvar». Dette gjorde det nærliggende å samarbeide om en større faglig samling på tvers av nettverkene.

For å avklare begrepet og dets relevans for museumsfeltet, fikk deltagerne høre innlegg fra Lars Laird Iversen, utdanningsforsker og forfatter av boka «Uenighetsfellesskap» (2014). Øvrige bidrag med perspektiver på demokratisk samhandling og meningsbryting fikk vi fra Anders Bettum fra Interkulturelt museum, Alfredo Zamudio ved Nansen Center for Peace and Dialogue og fra Sten Inge Jørgensen, journalist i Morgenbladet og tilrettelegger for det norske bidraget til prosjektet «Europe talks». Hovedinnledning ble holdt av italienske Simona Bodo, internasjonalt merittert for sine studier av interkulturelt arbeid, og spesielt museers arbeid med mangfold og inkludering. Hun har blant annet gitt ut boken *Museums as places*

of intercultural dialogue. Selected practices from Europe. I sitt innlegg presenterte Bodo en case fra museet Uffizi i Firenze. Her har hun i samarbeid med ansatte ved museet ledet et prosjekt der nye borgere har fortalt sine historier med utgangspunkt i renessansekunstverk som Botticellis *La Primavera*. Metodisk bygger dette prosjektet på *storytelling*, utviklet innenfor den frie scenekunsten.

Nytt fra forskningsfronten fikk vi fra Ingeborg Hjorth (NTNU/Falstadsenteret), som holdt foredraget «Den nasjonale minnestsprosessen etter 22. juli og minnesteder som arena for uenighetsfellesskap». Ellen Lange fra Nasjonalt medisinsk museum holdt en workshop med utgangspunkt i erfaringer fra prosjektet «Diagnosens makt». I tillegg presenterte Annelise Bothner-By fra Interkulturelt museum / Oslo museum Mangfoldnettverkets fellesprosjekt *Uenighetsfellesskap*, og Torleif Hamre fra Eidsvoll 1814 presenterte samarbeidsprosjektet *Museene og fellesskapets grenser*. På programmet stod åpningen av vandreutstillingen «Den nye planeten» på Falstadsenteret. Utstillingen er del av prosjektet *Museene og fellesskapets grenser* og laget av Menneskerettighetsakademiet. Etterpå ble det avholdt prosjektmøte på Stiklestad Nasjonale Kultursenter.

Samlingen på Stiklestad og Falstad i 2019 la lista høyt for de følgende arrangementene i regi av prosjektets fellesdel. Dessverre ble gjennomføringen av disse satt kraftig tilbake av pandemisituasjonen fra mars 2020. Dedikerte arbeidsgrupper fortsatte likevel planleggingen med tanke på senere gjennomføring av fellestiltakene. Andre aktiviteter i fellesdelen for perioden 2018 – 2021 var:

- Videre planlegging av FIHRM-konferanse i Oslo / Eidsvoll.
- Videre planlegging av utvikling og lansering av digital delingsplattform for nettverket.
- Publisering av prosjektrelaterte saker på nettsiden Demokratinetttverket.no.
- Planlegging av fagseminar i Bergen i regi av Fjell Festning / Museum Vest.
- Deltagelse med en representant for Demokratinetttverket på årskonferansen for FIHRM i Kyoto, september 2019.
- Digital deltagelse og innlegg på FIHRM-konferansene i Liverpool i 2020 og 2021.

Prosjektadministrasjon og internrådgiving er også definert under prosjektets fellesdel. Som prosjektkoordinator og nettverksansvarlig museum har Eidsvoll 1814 lagt ned et betydelig administrativt arbeid i perioden det rapporteres for. I tillegg har Eidsvoll 1814 fungert som rådgivende instans i utvikling av enkelte av delprosjektene og av fellestiltakene.

Gjennomføring 2022

Følgende prosjekttiltak er satt i gang med endelig gjennomføring i løpet av 2022. En mer utfyllende rapportering for disse tiltakene vil ettersendes Kulturrådet som tillegg til denne sluttrapporten.

FIHRM Norge 2022

Demokratinetttverket har siden 2016 vært deltaker i The Federation of International Human Rights Museums (FIHRM), et internasjonalt nettverk av museer som arbeider med og for menneskerettigheter. FIHRM handler både om å dele, samarbeide, oppmuntre og lære fra hverandre i arbeidet mot rasisme, diskriminering og andre menneskerettighetsbrudd. Et hovedansvar for nettverket er å tenke nytt om museenes samfunnsrolle og å fornye museenes praksiser. Gjennom *Museene og fellesskapets grenser* har Demokratinetttverket jobbet for å forsterke relasjonene til FIHRM, og prosjektdeltagere har bidratt med faglige

innlegg på de siste årskonferansene i Kyoto og Liverpool. I tillegg er det lagt ned innsats for å hente årskonferansen til Norge. Høsten 2021 ble det endelig klart at Eidsvoll 1814, Nobels fredssenter og HL-senteret tar over som vertskap i 2022 etter National Museums Liverpool og the International Slavery Museum. FIHRM-konferansen 2022 skal foregå i Oslo og Eidsvoll i perioden 19.-21. september.

Programmeringen av FIHRM 2022 er i gang, og de tre vertskapsinstitusjonene vil søke bredt etter samarbeidspartnere både i Demokratnettverket og utenfor. Detaljeringen av program fortsetter gjennom våren og en «call for papers» går ut tidlig i april. Det er lagt fram fire tematiske hovedmålsetninger for konferansen i 2022, og en programgruppe arbeider videre med disse som utgangspunkt:

- 1) Konferansen skal ha et variert program som fra ulike vinkler adresserer sosial, kulturell og politisk inkludering og ekskludering. Fokus ligger ikke bare på slike mekanismer i samfunnet i det hele, men særlig på hvordan museer og andre kulturinstitusjoner arbeide for å bli mer åpne, tilgjengelige og relevante for flere, og da ikke minst for ellers marginaliserte grupper.
- 2) Konferansen skal også adressere en tematikk som i dag oppleves som særlig presserende og aktuell for mange museer internasjonalt, nemlig et økende press mot institusjonenes relative autonomi og mulighet til å jobbe faglig selvstendig uten urimelig påtrykk fra verken myndigheter eller andre makthavere. Konferansen skal bidra til å kartlegge situasjonen for museer i ulike verdensdeler.

Konferansen i 2022 vil ha klar norsk og nordisk profil, men også med sesjoner som setter de regionale eksemplene i dialog med det internasjonale museumsfeltet. Vi tror også at FIHRM-konferansen vil bygge opp under målsetningene i Museene og fellesskapets grenser, med erfarings- og kompetansedeling i et internasjonalt museumsfaglig miljø, og møter med forbilledlige eksempler på museal praksis. Håpet er dessuten at FIHRM 2022 kan bidra til at flere norske museer kan bygge relasjoner, nettverk, kollegiale bånd utenfor Norge – på kort og lang sikt.

I skrivende stund er pandemisituasjonen fortsatt uavklart, ikke minst internasjonalt, noe som betyr at vertsinstitusjonene vil sette alt inn på å gjennomføre et solid hybridarrangement. Vi tror uansett at dette blir en konferanse mange kan dra nytte av, og at mange får anledning til å delta fysisk på det som kan bli en av de største museumskonferansene i Norge på flere år.

Digital delingsplattform

Etableringen av en digital delingsplattform for Demokratinetttverket er det viktigste tiltaket for å sikre overføringsverdier i prosjektet Museene og fellesskapets grenser på lengre sikt. Våren 2020 ble det satt ned en arbeidsgruppe som har tydeliggjort målsetningene for tiltaket. De opprinnelige intensjonene skal ivaretas, og plattformen skal muliggjøre erfaringsutveksling, kompetansedeling og presentasjon av funn som er gjort i løpet av prosjektperioden. Det er videre en målsetning at den digitale delingsplattformen nå skal erstatte dagens provisoriske nettsider for Demokratinetttverket.

Den digitale plattformen skal også utformes med tanke på flere tilleggsanvendelser. For det første skal den tjene som landingsside for konferansen FIHRM 2022. For det andre er det ønskelig at plattformen skal fungere som kanal for formidling av *open access* fagartikler. Konkret er ideen at delingsplattformen på sikt kan bli en ledende ressurside, som løfter fram eksempler på *best practice* i museer som arbeider med læring om demokrati, menneskerettigheter og mangfold, spesielt for og med unge. Mange norske museer gjør relevant arbeid på dette feltet, og det er behov for en slik ressurside på tvers av de faglige museumsnettverkene. Det er også en målsetning at plattformen har en tydelig internasjonal profil. Plattformen skal bedre kontakt og kunnskapsdeling med internasjonale fagmiljøer, og den skal tjene som en portal for potensielle samarbeidspartnere i andre land. Språk for

plattformen skal være både norsk og engelsk. Dette vil også tjene en målsetning om å gi noe tilbake til museumskolleger, miljøer og institusjoner utenfor Norge, der mange allerede har bidratt til utviklingen av vårt arbeid, i form av ny innsikt og kunnskap vi bygger videre på.

Arbeidet med den digitale delingsplattformen kom sent i gang sett opp mot opprinnelig plan for prosjektet. En forklaring på det er at behovet for å bygge infrastruktur for erfaringsdeling først meldte seg et stykke ut i prosessen, når resultatene og funnene fra delprosjektene tok form. Pandemisituasjonen la også et ekstra press på å håndtere andre oppgaver innenfor og utenfor prosjektet. Imidlertid er arbeidet med plattformen tatt opp igjen, med god fremdrift mot lansering av de første ressursidene våren 2022. Avtale om drifting, utvikling og support er inngått med Kultur-IT, mye av den digitale infrastrukturen er på plass og viktig innhold er allerede produsert. En dedikert gruppe fortsetter arbeidet gjennom våren.

Publikasjon

I den opprinnelige prosjektplanen var det siste delingstiltaket en publikasjon med bidrag fra prosjektmedarbeidere, supplert med bidrag fra samarbeidspartnere fra andre fagmiljøer. Vi har opprettholdt intensjonen om å skape en slik publikasjon, og tror også betingelsene er til stede for å lykkes med det. Flere delprosjekter har gitt erfaringer, resultater og funn som vil trenge mer systematisk analyse. Vi ser også at en publikasjon vil være nyttig i arbeidet opp mot UH-sektoren, som flere av deltagerinstitusjonene på hver sin kant har forsterket i løpet av prosjektperioden. Det redaksjonelle arbeidet planlegges igangsatt i løpet av våren 2022.

Hybridseminar og nettverksmøte i Bergen

Erfaringsdeling fra prosjektet vil også i 2022 foregå i andre former, noe nettverkssamlingen i Bergen 17.-18. februar er et eksempel på. Vertskap var her Fjell Festning/Museum Vest og valget av tema for denne åpne hybridsamlingen tok utgangspunkt i Fjell Festnings digitale delprosjekt i Museene og fellesskapets grenser, «Fire møter våren 1945». Andre eksempler på digitale satsninger i museene presentert under seminaret, var hentet fra Falstadsenteret og Grinimuseet, også de del av Demokratinetttverket.

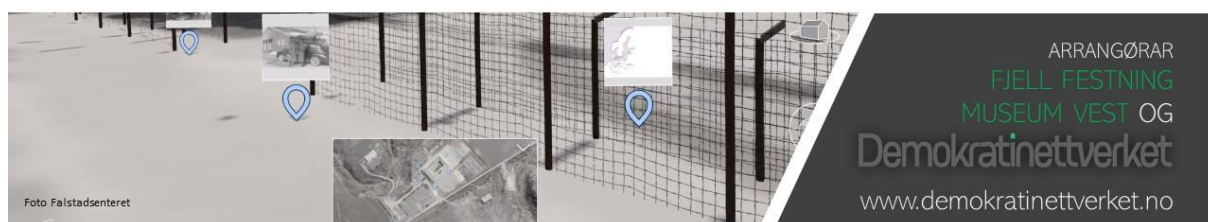
NETTSEMINAR

17. februar 2022

Kl. 10.00 – 13.15

MUSEUM, MINNESTADER OG NYE TEKNOLOGIAR

Korleis bruka nye digitale formidlingsverktøy? Korleis påverkar desse forståinga vår av historie og kulturarv?
Meld deg på Demokratinettsverkets vinterseminar no.

Under koronatiden har de fleste av oss vært i berøring med nye digitale teknologier, og mange minnesteder, museer og menneskerettighetssentre har lagt mye arbeid ned i å skape gode digitale kontaktflater med et publikum som blir stadig mer rutiner i bruken av nye teknologier. Seminaret i Bergen tok utgangspunkt i to spørsmål: Hvordan bruke nye digitale formidlingsverktøy, og hvordan påvirker disse verktøyene vår forståelse av historie og kulturarv? De omtrent 70 deltagerne fikk høre om konkrete eksempler på praktisk bruk av teknologier som AR og VR, og om de mange mulighetene dette gir.

I dag er de nye digitale teknologiene ofte utviklet og prøvd på steder knyttet til krigs- og okkupasjonshistorie, ikke minst internasjonalt, men også her i Norge. Til å løfte frem både muligheter og utfordringer i «det digitale skiftet», var professor Andrew Hoskins invitert fra Universitetet i Glasgow for å holde hovedinnlegget. Hoskins har publisert flere bøker som tematiserer glemsel som kulturelt fenomen, noe som også var tema i fremlegget «Breaking the past: The Radicalisation of Memory and Digital Forgetting». Refleksjoner om museer, minnesteder og nye teknologier fikk vi også fra museumsviter Åshild Andrea Brekke, som holdt et innlegg med tittel «Å byggja fellesskap - om museum, digital transformasjon og kunsten å ta ei samfunnsrolle», og fra Ingvild Hagen Kjørholt ved Falstadsenteret og NTNU, prosjektleder for *Det medierte minnstedet* (MeMin). Programmet ble avsluttet med en

påminnelse om at Skeivt kulturår markeres i 2022, og historiker og førstebibliotekar Runar Jordåen fra UiB og Skeivt arkiv ga avslutningsinnlegget med tittelen «Skeiv seksualitet i eit okkupert Noreg».

Resultater av prosjektets fellesdel

Prosjektets fellesdel har allerede bidratt til å styrke kompetansebyggingen, samarbeidet og kunnskapsdelingen i prosjektet Museene og fellesskapets grenser. Vi ser likevel fram til gi Kulturrådet en tilleggsrapport som er mer helhetlig for denne delen av prosjektet så snart alle tiltakene i 2022 er gjennomført.

SLUTTRAPPORT FRA MENNESKERETTIGHETSAKADEMIET DES. 2021

Delprosjektets tittel: Den nye planeten

Ansvarsinstitusjon(er): Menneskerettighetsakademiet (MRA)

Prosjektgruppe / prosjektansvarlig: Lillian Hjorth, daglig leder

Prosjektpresentasjon

Siden 2008 har Menneskerettighetsakademiet hatt to-dagers kurs i demokrati og menneskerettigheter for mer enn 2300 enslige mindreårige asylsøkere rundt omkring i Norge. Kursene starter med et gruppearbeid, «Den nye planeten», hvor de unge utfordres til å lage ti regler for et godt samfunn - en slags «grunnlov» for en ny planet: «Se for dere at dere må reise til en ny planet og starte et nytt samfunn. Det er en fin planet, men foreløpig uten mennesker. Som de første menneskene skal dere lage reglene for det nye samfunnet. Hvordan vil dere sikre at folk skal leve gode liv?».

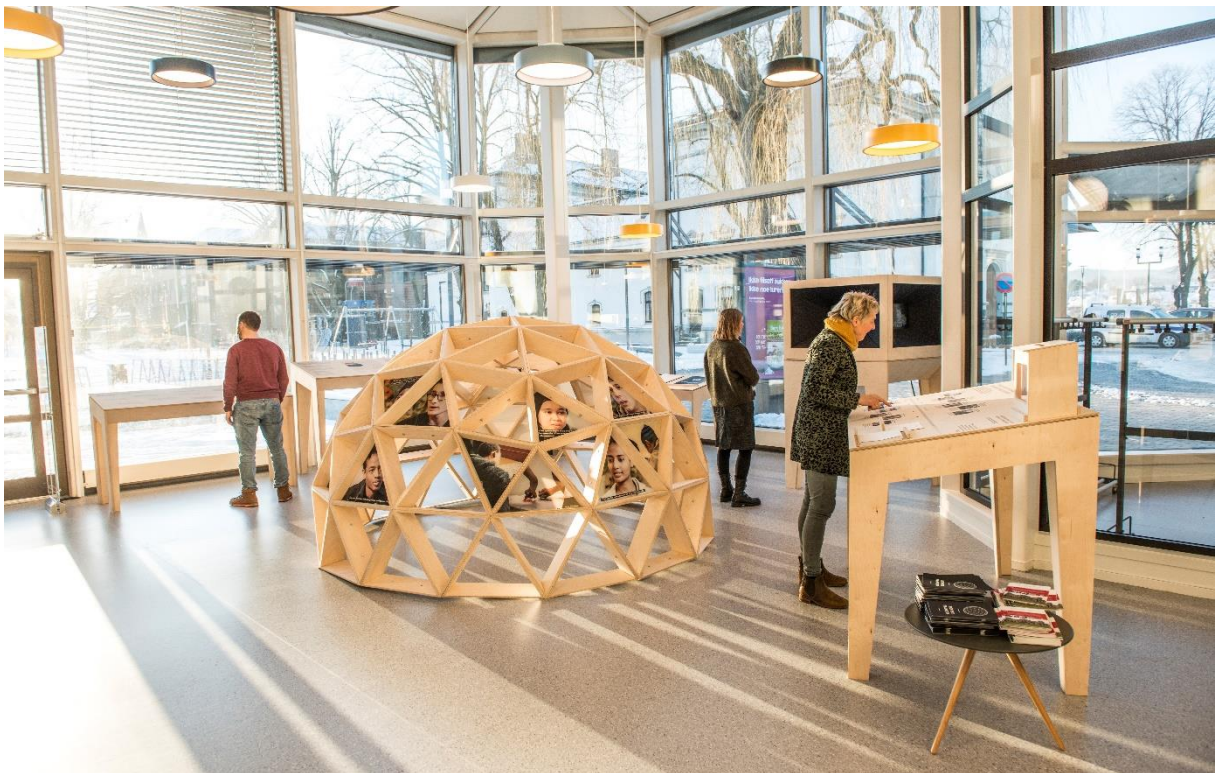
«Planetene» får et navn og reglene blir skrevet opp for hånd på store hvite ark. I den påfølgende diskusjonen deltar ungdommene i en dialog om de internasjonale menneskerettighetene som retningslinjer og lover for å skape gode fellesskap.

Etter å ha sett flere hundre «planeter» var vi overbevist om at de unges refleksjoner fortjener en plass utover undervisningsrommet. Unge asylsøkere er en sårbar gruppe på utsiden av det norske samfunnet som har begrensede muligheter til å ytre seg. For å gi ungdommene et talerør ønsket Menneskerettighetsakademiet å utforme en vandretstilling, og tok kontakt med Eidsvoll 1814 for å diskutere mulighetene for å realisere idéen. Vi søkte deretter Kulturrådet om støtte gjennom nettverksprosjektet «Museene og felleskapets grenser», og ble tildelt midler til et delprosjekt i 2018. Dermed kunne arbeidet med å samle inn materiell og produsere en utstilling starte. Vi mottok også midler fra Stiftelsen Fritt Ord til produksjon av utstillingen.

Hovedmålet med delprosjektet var å gi enslige mindreårige asylsøkere en stemme inn i norsk offentlighet. Gjennom å vise frem deres refleksjoner om viktige samfunnsverdier, ville vi også invitere et bredt publikum til å reflektere rundt det samme. Hensikten var å bevisstgjøre om demokrati og menneskerettigheter samt motvirke stereotyper og fordommer.

I løpet av prosjektperioden var hovedproblemstillingene følgende:

1. Å samle inn og ferdigstille dokumentasjonen til utstillingen: det som skal vises frem
2. Å bestemme løsninger for utstillingen: utstillingsdesign, helhetlig visuell profil og tekniske løsninger.

I tett samarbeid med Eidsvoll 1814 og Rodeo Arkitekter resulterte delprosjektet i en fysisk vandreutstilling som ble åpnet på Falstadsenteret Freds- og menneskerettighetscenter i oktober 2019. Utstillingen består av tekst, bilder og intervjuer med 13 unge asylsøkere, og synliggjør deres refleksjoner omkring rundt hva som er – og bør være – viktige samfunnsverdier. Utstillingen starter med spørsmålet «Hvilke regler skaper gode samfunn?», og utfordrer også de besøkende til refleksjon og ettertanke. Også utviklingen av

det internasjonale menneskerettighetssystemet vises frem: det nærmeste vi kommer globale regler for å skape gode fellesskap.

Ungdommene som har bidratt til innholdet i utstillingen er fra Afghanistan, Pakistan, Irak, Syria, Palestina, Albania, Ukraina, Somalia, Eritrea, Etiopia, Vest-Sahara og Kongo.

Utstillingen er trykket i finér og plexi, og består av seks elementer:

1. Hvilke regler/verdier skaper gode samfunn? Sitater av filosofer, aktivister og politikere
2. Introduksjon av prosjektet, og tre utvalgte planetplakater som unge asylsøkere har laget
3. «Planet-bok» med 50 planet-plakater av asylsøkere og tekst av filosof Lars Fredrik Svendsen
4. Filmer med intervjuer av unge asylsøkere
5. Globe/planetinstallasjon med sitater og bilder av de unge
6. Tidslinje som viser utviklingen av det internasjonale menneskerettighetssystemet

Menneskerettighetsakademiet sitter igjen med mange viktige erfaringer etter fullføring av prosjektet. Utstillingen tar utgangspunkt i en egenutviklet metode og et dokumentasjons- og innsamlingsarbeid som ble igangsatt av Menneskerettighetsakademiet i samarbeid med Eidsvoll 1814 allerede i 2017 da vi utviklet nettsiden nyplanet.org. En sentral innsikt er verdien av å visualisere pedagogiske aktiviteter og gjøre dem tilgjengelig for offentligheten.

Vi vil oppfordre andre aktører på museumsfeltet til å samarbeide med frivillige organisasjoner. Som en ideell, uavhengig og prosjektfinansiert stiftelse er Menneskerettighetsakademiets virksomhet annerledes enn de andre institusjonene i Demokratinetttverket. Vi holder kurs for ulike målgrupper i inn- og utland, og samarbeider med andre sivilsamfunnsaktører for å få dette til. Gjennom 10 år har vi utviklet solid kompetanse på deltakende pedagogikk. Fordi vi er mye ute i felt - enten vi besøker høgskoler, klasserom, barnehager eller asylmottak i Norge, eller gir opplæring til lærere og journaliststudenter i Russland – for vi ferske inntrykk utvikler vi stadig nye aktiviteter. Vi har også mye erfaring med å skape rammer for dialog mellom grupper og skape møteplasser. Forhåpentligvis fører prosjektet «Den nye planeten» til at andre aktører kan inspireres av og inkludere MRAs metoder i sitt arbeid med å bygge demokratikompetanse.

Vi vil også anbefale frivillige organisasjoner å inkludere museum i deres opplæringsarbeid. Menneskerettighetsakademiet lærte også mye av samarbeidet med Eidsvoll 1814 i løpet av delprosjektet. Deres kompetanse og nettverk på utstillingsfeltet var svært nyttig for oss gjennom hele prosjektperioden siden vi aldri hadde laget en utstilling før. I tillegg til å samarbeide om «Den nye planeten», har Menneskerettighetsakademiet hatt utbytte av å inkludere Eidsvoll 1814 som opplærings-arena for unge asylsøkere som deltar på våre kurs.

Prosjektets faser

1. Oppstart og innsamling av materiell

Menneskerettighetsakademiet startet arbeidet med delprosjektet høsten 2018. Vi begynte med å hente inn dokumentasjon som skulle vises i utstillingen. Materialet ble samlet inn på våre kurs for enslige mindreårige asylsøkere (EMA) i aldersgruppen 16 til 18 år på mottak på Sjøvegan, i Volda og på Mysen. Tekstmateriell ble samlet inn og bestod av A3 ark der EMA hadde skrevet ned regler for et forestilt nytt samfunn på «en ny planet». 13 ungdommer ble intervjuet på kurs i desember 2018 som ble filmet av Gutstring studio AS.

2. Bearbeiding, oversettelse og redigering av materiell

Våren 2019 bearbeidet og redigerte vi det innsamlede materialet, igjen med bistand fra Gutstring studio AS. Alle filmene ble klippet, og oversettere bistod med teksting av intervjuene. Oversettere oversatte også de håndskrevne plakaterne fra originalspråkene (tigrinja, pashto, dari, arabisk og somalisk) til norsk og engelsk. Til sammen samlet vi inn rundt 50 planet-plakater og 13 intervjuer med EMA som deretter danner grunnlaget for innholdet i utstillingen. (til info: I samarbeid med Eidsvoll 1814, fikk Menneskerettighetsakademiet midler av Kulturrådet/ Norsk Kulturfond høst 2017/vår 2018 til forprosjektet «Den nye planeten» der vi også samlet inn dokumentasjon som kunne brukes i utstillingen).

4. Utvikling og produksjon av utstilling

Våren 2019 inngikk Menneskerettighetsakademiet avtale med Rodeo arkitekter AS om å utvikle utstillingsløsning (design og tekniske løsninger). I oppstartsfasen hadde partnerne, inkludert Eidsvoll 1814, flere møter der konsept og innhold ble diskutert. Det var viktig å etablere en ramme og overordnet tema for utstillingen, med forankring i menneskerettighetene og refleksjonene til ungdommene. Vi ble enige om at spørsmålet «Hva er et godt samfunn» skulle være en rød tråd gjennom utstillingen, og illustreres blant annet gjennom sitater fra politikere, aktivister og politikere. Teksten «Utopi og virkelighet» av filosof Lars Fredrik Svendsen var også et viktig tematisk innlegg.

Det praktiske arbeidet med å utvikle de seks utstillingselementene ble utført av Benny Lund, og foregikk frem til oktober 2019. Rodeo Arkitekter utformet tegninger av plasseringsalternativer til visningsstedene slik at utstillingen kunne tilpasses ulike rom.

I juli 2019 fikk Menneskerettighetsakademiet positivt svar på vår søknad til Sparebankstiftelsen DNB om støtte til ett års visninger. Sparebankstiftelsen har også finansiert utvikling og trykk av undervisningsopplegg som skoler kan gjennomføre før, under og etter besøk av utstillingen. I tillegg har vi fått midler til utvikling av informasjonsfilm og utstillingsbrosjyre. Støtten til visninger ble videreført i 2021

5. Avslutning av delprosjekt og åpning av utstilling

Åpningen av utstillingen skjedde på Falstad fred- og menneskerettighetscenter i Trøndelag/Levanger 13. oktober. Den 14. oktober ble den vist på et seminar på Falstad for et sekstitalls representanter fra museer over hele Norge

I den resterende delen av prosjektperioden arbeidet vi også med regnskap og rapportering.

6. Visninger

Hittil (1. desember 2021) er «Den nye planeten» vist på 18 museer, folkebibliotek og utdanningsinstitusjoner i Norge gjennom støtte fra Sparebankstiftelsen DNB. Utstillingen har stått følgende steder: Notodden bibliotek, Larvik bibliotek, Oslo voksenopplæring, Osterhaus' gate, Nittedal bibliotek, Eidsvoll 1814, Fjell bibliotek, Revetal bibliotek, Tønsberg bibliotek, Porsgrunn bibliotek, Krona – Kongsberg kultur- og kunnskapscenter, Grini museum, Lands Museum, Torshov Deichman, Lena folke- og skolebibliotek, Eidsberg bibliotek, OsloMet, Frivillighetshuset på Tøyen, som en del av Oslo Peace Days i desember 2020 og Falstadsenteret Fred og menneskerettighetscenter. I forbindelse med Covid-19 ble noen elementer tilpasset for at utstillingen skulle være

smittevennlig. I november 2021 ble Menneskerettighetsakademiet tildelt støtte fra Sparebankstiftelsen til å fortsette visningene i 2022.

Fremdrift og endringer

I den opprinnelige søknaden, var planen at Menneskerettighetsakademiet skulle produsere to utstillinger: én mer omfattende utstilling for visning på museer, og én mindre vandreutstilling som kan vises i mindre biblioteker, asylmottak etc. På grunn av at partnerne fikk noe mindre midler enn omsøkt, fant vi ut at det ble mest hensiktsmessig å produsere én utstilling som søker å ivareta begge formål. Løsningen ble å produsere en utstilling med elementer som både kan vises i rom på 30 m² og 100 m². Dermed vil den fungere fint i tradisjonelle museer, men vil også kunne tilpasses mindre (og forskjellige) visningssteder.

Avslutning

Gjennom å utvikle vandreutstillingen «Den nye planeten» har Menneskerettighetsakademiet opparbeidet viktig innsikt i hvordan man kan dokumentere og formidle resultater av arbeidet vårt til et bredere publikum. Denne kompetansen er viktig for oss i fremtidige prosjekter. Blant annet arbeider vi nå med et prosjekt finansiert av Sparebankstiftelsen, Human Rights Lens, hvor ungdom flere steder i Norge skal dokumentere menneskerettslige og demokratiske problemstillinger i egne nærmiljø gjennom foto. Sluttproduktet er utstillinger og en «bildebank» som gjør fotografiene med ungdommenes refleksjoner synlige for den norske offentligheten.

Erfaringene fra «Den nye planeten» har også vært viktig i samarbeidsprosjekter med europeiske partnere. Det å bruke stiftelsens arbeid i et større perspektiv har bidratt til ny kunnskap og inspirasjon. Et konkret resultat har vært det EØS-støttede prosjektet *«Increasing democratic competence and understanding of human rights among young people (2019-2021)»* der «Partners Bulgaria Foundation» (PBF) i samarbeid med Menneskerettighetsakademiet og fire kommuner i Bulgaria, har arbeidet med å utvikle demokratisk kompetanse hos ungdom. Prosjektets sentrale innovative element har vært å utforske hvordan museer og skoler kan samarbeide for å bevisstgjøre ungdom om

menneskerettigheter. I tillegg til Partners Bulgaria Foundation og menneskerettighetsakademiet, har Torleif Hamre, fra Eidsvoll 1814/Norsk Folkemuseum, og Ellen Lange fra Teknisk museum (nå redaktør av Museumsnytt) bidratt med sine unike kompetanser. En rekke aktiviteter er gjennomført i de fire kommunene, det er utviklet en nettside ²og flere kurs og konferanser, der MRA og de norske museumsrepresentantene har bidratt, har skjedd i Bulgarias hovedstad Sofia.

MRA vil takke Eidsvoll 1814 for et flott samarbeid og Kulturrådet for midlene til å produsere utstillingen! Også partner Rodeo arkitekter må takkes for samarbeidet, inkludert en betydelig egenandel. Partnerne er fornøyde med resultatet og har fått svært mange positive tilbakemeldinger

² [Humanrights Education \(humanrights-education.org\)](http://humanrights-education.org)

SLUTTRAPPORT FRA HL-SENTERET DESEMBER 2021

Delprosjektets tittel: «Å demokratisere et utstillingsrom»

Ansvarsinstitusjon(er): Senter for studier av Holocaust og livsynsminoriteter (HL-senteret)

Prosjektgruppe / prosjektansvarlig: Undervisingsseksjonen

Prosjektets siktemål

Tittelen på HL-senterets prosjekt var «I dialog: Å demokratisere et utstillingsrom». Da prosjektet ble igangsatt gjennomførte HL-senteret en satsing for å styrke arbeidet med utstillinger som har et samtidsperspektiv, da spesielt i sammenheng med utvidelse av utstillingsarealene til dette formål gjennom nybygget *MINO – det inkluderende museumsbygget*, som ble ferdigstilt høsten 2021. Et hovedmål med dette bygget var da, og er fortsatt, å få fleksibel utstillingsplass for presentasjoner og perspektiver på minoriteters vilkår og historie bredt forstått, og andre temaer innen senterets virkefelt. Tradisjonelt så har slike utstillinger båret preg av presentasjoner av «de andre», gjerne med en fascinasjon og respekt for det eksotiske, men samtidig på en måte som har styrket forestillingen om etablerte kategorier og også det etablerte forholdet mellom en majoritet på den ene siden, og ulike minoriteter på den andre siden. Gjennom å utvikle en prosessuell metodikk for utvikling av utstillinger på samtidfeltet som sikrer selvrefleksjon, publikumsdialog og demokrati ønsket vi å utfordre mye av det den tradisjonelle måten å utforme utstillinger om minoritetsgrupper i samfunnet har båret preg av. I denne sammenheng ser vi også nå at museene i Norge over en lengre periode har utviklet seg til å bli en inkluderende møteplass der medvirkning står sentralt for forvaltning av kulturarv og identitetsbygging.

Prosjektet «I dialog: Å demokratisere et utstillingsrom» var således et forsøk på å systematisere HL-senterets arbeid med medvirkning i en veileder til bruk for fremtidige utstillingsprosjekter. Slik kan senterets erfaringer og kompetanse på feltet hentes frem i nye runder med utstillingsproduksjon om Holocaust, folkemord og minoriteters vilkår. Når HL-senteret skaper utstillinger ønsker vi at medvirkning skal være en hjørnestein i prosessen. Veilederen vi produserte var et forsøk på å samle HL-senterets erfaringer for egenutvikling på feltet medvirkning til museumsansatte og andre som er nysgjerrige på senterets praksis.

HL-senteret anbefaler medvirkning fra tre grupper i løpet av en utstillingsprosess: 1) alle ansatte, 2) berørte grupper som vil være en del av utstillingen og 3) brukere, f.eks. utvalgte publikumsmålgrupper som man særlig vil nå. Utviklingsprosessene på HL-senteret må som minimum ta hensyn til mangfold innad i grupper som omtales, mangfold og kompleksitet i ulike identitetsforestillinger, og ulike enkeltindividers egen opplevelse både av egen identitet og av aktualiseringen gjennom presentasjon i en utstilling. Prosjektets produkt skulle være, og er, et prosessverktøy/en guide for utvikling av fremtidige utstillinger på HL-senteret. Målsettingen med å utarbeide en veileder var på den ene siden å ivareta flerstemmighet, mangfold og ulike perspektiver, både gjennom medvirkning av alle ansatte og av berørte grupper og individer som blir en del av en utstilling. På den andre siden ville vi gjennom brukermedvirkning kunne utvikle utstillinger som kommuniserer enda bedre med publikum og dermed treffer og engasjerer de definerte målgruppene.

Medvirkning er en hjørnestein i det moderne museum. Museet har utviklet seg til å bli et rom der publikum forventer både å få observere, lære og å delta.

Hva kan være relevant for andre institusjoner?

Dette prosjektet har både gitt oss nyttig innsikt og erfaring knyttet til medvirkningsarbeid, samt resultert i en konkret metodikk som kan benyttes for å sikre medvirkning når utstillinger skal produseres. For å demokratisere et utstillingsrom har HL-senteret erfart at god dialog – internt blant medarbeidere, med eksterne fagfolk, grupper og individer som tematiseres gjennom utstilling og med museets brukere – er en forutsetning. Vi har også testet ut en rekke metodiske verktøy for å ivareta en dialogbasert og demokratisk tilnærming gjennom arbeidet vårt. I «Del 2 Hvordan få det til» av veilederen, som kan finnes på www.hlsenteret.no/utstillinger, beskrives fire anbefalte steg for å få til god medvirkning. Disse stegene kan også være nyttige for andre institusjoner som ønsker å jobbe med medvirkning i sin utstillingsproduksjon. Veilederen er tenkt som en mulig inspirasjon til andre institusjoner som skal i gang med utstillingsproduksjon, og den tilbyr konkret metodikk som kan tas i bruk i forbindelse med medvirkningsarbeid.

Tidlig i prosjektet erfarte vi at det er lurt å starte bredt og å begynne med medvirkning i egen organisasjon. Ved å la ansatte fra hele organisasjonen diskutere sammen kan prosjektet forankres tydelig i personalet fra starten av. Da HL-senteret begynte å planlegge hva slags utstilling som skulle fylle vårt nye tilbygg MINO, var disse samtalene i starten en viktig forutsetning for at temaet ble hverdagsrasisme i Norge. Det at resepsjonsmedarbeidere, administrasjon, undervisningsavdeling, dokumentasjon og forskere sammen fikk medbestemmelse om temaet var både spennende og en viktig forutsetning for at utstillingsarbeidet fikk stor legitimitet.

Videre erfarte vi at det er viktig å ta seg god tid. Alle prosesser som er beskrevet i veilederen for å skape god medvirkning er tidkrevende. For at medarbeidere i institusjonen skal bli hørt og ivaretatt trenger man flere møteplasser og tidspunkter, samt tilrettelegging for samarbeid. Det er også tidkrevende å innhente perspektiver utenfor institusjonen. Å finne en faglig referansegruppe samt brukergruppe som er bredt sammensatt og representativ, tar også tid. I tillegg må møter ha en tydelig agenda og plan for å være fruktbare. For at arbeidet ikke skal bestå av skinnprosesser må mange perspektiver innhentes og arbeidet må være grundig. I tillegg bør utstillingen og prosessen evalueres til slutt.

En annen viktig erfaring vi har gjort oss gjennom dette arbeidet er at det fort kan oppstå faglig uenighet, både innad i referansegrupper og mellom innspillene som kommer fra referansegrupper og brukere. Her må innspillene vektas, og man bør ha en klar plan for hva som skal være styrende prinsipper. Skal man alltid ha målgruppen i fokus når man tar valg i utstillingsarbeidet, eller er det viktigere å ivareta referansegruppens behov? Hva skal vi gjøre dersom ulike deltakere innad i referansegruppen eller brukergruppen er uenige? Hvordan ønsker vi å formidle våre valg til gruppene, særlig til dem som opplever at deler av deres innspill ikke har blitt tatt videre? Slike spørsmål er det lurt å ha tenkt igjennom på forhånd slik at man er bedre rustet dersom ulike behov står mot hverandre.

Prosjektets gjennomføring

Prosjektet ble gjennomført i fire konkrete faser.

- **Fase 1 (Høst 2018)** Oppstart, forankring og kompetanseheving
- **Fase 2 (Vår 2019)** Gjennomføring av refleksjonsprosesser og publikumsaktiviteter i planlegging av utstillingen med arbeidstittelen *Fremmed*
- **Fase 3 (høst 2019)** Refleksjonsprosesser for evaluering og etterarbeid knyttet til utstillingen *Etter et folkemord: møter med jezidier*
- **Fase 4 (vår 2020)** Utarbeidelse av internt nettbasert redskap for utstillingsutvikling tilpasning av HL-senterets intranett for nettbasert prosessverktøy. Bearbeiding av erfaringer, skriving, implementering.

Første fase bestod av prosjektmøter og utvikling av metodikk for brukerinvolvering knyttet til produksjon av kortfilmen *Fremmed* til bruk i utstillingen *Etter et folkemord: Møter med Jezidier*.

Fase nummer to bestod av produksjon av førsteutkast til filmen *Fremmed*. Etter dette ble det igangsatt intervjuer, visninger og dialog med fokusgrupper samt referansepersoner fra Jezidimiljøer i Norge, med innspillsrundene for endring av filmen. I tillegg til visning av utkast til filmen for utvalgte ressurspersoner i miljøet, har disse også vist den til sine familier som har gitt tilbakemeldinger gjennom ressurspersonene. Spesielt har de som medvirker i filmen blitt kontaktet for å gi respons og innspill til endringer. Målet med disse visningene har vært å se om jezidier i Norge opplever at den gir et gjenkjennelig bilde av dem og hva det

vil si for dem å være jezidi, av deres tilknytning til Norge og hjemlandet, og av deres engasjement for jezidier i Irak etter folkemordet. Produksjonsansvarlig samlet inn tilbakemeldingene og tok høyde for disse i redigeringen av filmen.

Deretter ble det gjennomført et innspillsverksted med skoleklasse fra Ås videregående skole, hvor elevene reflekterte over filmen og kom med forslag til endringer. Elevene svarte på spørreskjemaer som var utviklet i forkant av visningen, og målet med selve verkstedet var todelt: 1) kartlegge eksisterende forestillinger om jezidiene som gruppe og om filmen eventuelt justerte disse. 2) la elevene foreslå endringer til filmen som skulle kommunisere tydelig med dem. Produksjonsansvarlig for filmen tok med seg bidragene og på bakgrunn av det som kom fra i innspillsverkstedet ble det laget en endelig versjon. Som et resultat av tilbakemeldinger fra elever ble det blant annet lagt inn noe mer bakgrunnsopplysninger om folkemordet og om jezidier i Norge i filmen. Samtidig ønsket elevene mer om jezidienes religion, men dette sto i strid med hva jezidiene som så samme utkast til filmen ønsket. Dette da det allerede var produsert en film som dekket denne tematikken. Slik fikk vi tatt med både ønsket publikum for filmen, skoleklasser, samt gruppen som utstillingen handlet om, jezidiene, med i dialogen om ferdig produkt og utstilling.

I tillegg til eksternt samarbeid og produksjonsrunder, ble det også gjennomført internseminarer på HL-sentere for alle ansatte om museum og makt, med fokus på prosesser for inkludering og flerstemmighet. Det første seminaret, avholdt på Norsk Teknisk museum, hadde fokus på prosesser for hvordan museet/institusjonen definerer hva som faller innenfor eller utenfor når vi skaper utstillinger, mens det andre internseminaret, avholdt på Nobels fredssenter, hadde fokus på hvordan skape gode og inkluderende prosesser i museet.

Tredje fase bestod i å åpne utstillingen *Etter et folkemord: Møter med jezidier*. Deretter gjennomførte vi et tredje internseminar med hele personalet på HL-senteret. Etter dette var det fokus på innholdsproduksjon til «Veileder til medvirkning for utstillinger på HL-senteret.». Deler av dette innholdet er basert på bearbeidet og systematisert materiell fra de ulike medvirkningsprosjektene som er nevnt i forrige fase.

Siste, og **fjerde fase** i prosjektarbeidet bestod i å utarbeide et internt nettbasert redskap for utstillingsutvikling, bearbeiding av erfaringer, skriving og implementering. Veilederen for medvirkning ved HL-senteret ble publisert som digital versjon i februar 2021. I tillegg ble det produsert fem filmsnutter om hvordan sørge for dialog og god medvirkning i tilvirkning av nye utstillinger ved HL-senteret. Disse er lagt ut på våre hjemmesider, sammen med veilederen.

Hva har vi lært?

Som beskrevet i første del av prosjektbeskrivelsen, var det et ønsket siktemål å systematisere og synliggjøre medvirkningsprosesser ved HL-senteret. Vi ønsket også å kunne bruke dette aktivt inn i det nye utstillingsrommet vi har fått gjennom MINO – det inkluderende museumsbygget. Prosjektet har gitt oss muligheten til å avsette tid og ressurser til å erverve oss grundigere teoretisk kunnskap om medvirkningsprosesser i utviklingen av nye utstillinger. Denne kompetansen og kunnskapen er synliggjort gjennom veilederen for medvirkning som vi har i digital utgave på våre hjemmesider.

Ut ifra vår tidligere erfaring med utvikling av utstillinger har vi mye erfaring ved å inkludere grupper som er direkte berørt og påvirket av utstillingene våre, samt noe erfaring med dialog med ønskede målgrupper for utstillingene. Dette prosjektet har gitt oss muligheten, som

nevnt over, å systematisere tidligere opparbeidet erfaring, samt knytte dette sammen med det teorifaglige for bedre å styrke fremtidig arbeid med utvikling av nye utstillinger. I tillegg har dette prosjektet gjort oss bedre rustet til å inkludere målgrupper til utstillingene i større grad enn tidligere, blant annet på grunn av en tydelig metodikk. Ikke minst vil undervisningsvirksomheten ved senteret på denne måten kunne styrkes på sikt. Konkret foreligger det nå etter prosjektet en nedskrevet dynamisk prosess for videre utvikling av utstillinger om aktuelle temaer.

Fremdrift og endringer

Endringer i prosjektet, som skiller seg fra opprinnelig søknad og fremdriftsplan. Gjengitt her slik de har vært skrevet i delrapportene.

Delrapport vår 2019:

Det er kuttet i deler av delprosjektet: Etableringen av kommunikasjonsplattform og nettbaserte høringer med publikum på senterets nettside hlsenteret.no fra prosjektet på grunn av budsjettkutt.

Delrapport vår 2020:

- Tidsplanen er endret på grunn av koronasituasjonen og sykdom i prosjektgruppa
- Arbeid med publisering på nettbasert plattform flyttes til høsten 2020
- Slutføring av HL-senterets delprosjekt blir høsten 2020.
- Studietur for prosjektgruppa er strøket fra prosjektet både på grunn av budsjettkutt etter innvilget søknad og korona-situasjonen.

Delrapporten vår 2021.

- Tidsplanen er endret på grunn av koronasituasjonen og sykdom i prosjektgruppa
- Arbeid med publisering på nettbasert plattform flyttes til høsten 2020.
- Slutføring av HL-senterets delprosjekt blir høsten 2020.

Fra oversikten over, kan vi se at de største endringene i prosjektet har vært endring i tidsplan grunnet koronasituasjonen og sykdom, samt noe kutt i planer grunnet et budsjettkutt etter innvilget søknad. Sistnevnte har i hovedsak påvirket etableringen av en nettbasert kommunikasjonsplattform for høringer med publikum på senterets nettsider og en planlagt studietur for prosjektgruppa. Ellers er det få store endringer i hva prosjektet hadde som sitt hovedformål da det ble igangsatt.

SLUTTRAPPORT FRA EIDSVOLL 1814 DESEMBER 2021

Delprosjektets tittel: Votes and Voices

Ansvarsinstitusjon(er): Eidsvoll 1814

Prosjektgruppe / prosjektansvarlig: Torleif R. Hamre, Anne Løvås, André Larsen Avelin

Om, for og gjennom demokrati

Som museum viet grunnlovshistorie, politisk historie og dagsaktuelle demokratiutfordringer var det naturlig å gå rett inn i den klassiske, politiske delen av fellesprosjektets tematikk. To av utgangspunktene våre var da også det norske stemmerettsjubileet i 2019 og kommunevalget samme år. Men tematikken – og flere tiltak i prosjektet – har større bredde og peker langt forbi disse begivenhetene.

Hvor og hvordan tegnes grensene for det politiske fellesskapet? Hvem er deltakere med fulle rettigheter, som borgerne i Antikkens greske polis – og hvem står utenfor, helt eller delvis avskåret fra formell og/eller reell innflytelse? Hvilke stemmer (votes) telles ved valg – og hvilke stemmer (voices) høres i den offentlige debatten?

Dette har vært tematiske inngangsspørsmål til prosjektet Votes and Voices, Eidsvoll 1814 sitt delprosjekt i det større samarbeidsprosjektet Museene og fellesskapets grenser. Gjennom delprosjektet har vi ønsket å styrke museets samfunnsrolle ved å synliggjøre at ulike grupper har begrenset mulighet til å bli hørt og delta i samfunnet, bidra til at flere styrker sine muligheter til å utøve aktivt medborgerskap og forsterke museets arbeid med inkludering, medvirkning og samskaping. Erfaringer, oppnådd kompetanse og metodikk skal både bidra til utvikling av museets egen formidlingspraksis og deles med demokratinetttverket og andre aktører i og utenfor museumsfeltet.

Utfordringene vi har søkt å ta tak i gjennom delprosjektet, har å gjøre med vår egen rolle som demokratimuseum og «demokratisk museum». Det handler om prosess og metodikk:

Hvordan ivaretar vi ulike publikumsgruppers mulighet til deltakelse og medinnflytelse hos oss, hvor reell er medvirkningen – og hvor ærlige er vi om vår egen maktutøvelse som museumsforvaltere, en maktutøvelse som kan være både legitim og nødvendig, men helst ikke skjult eller ubevisst. Det handler om innhold: Hvem og hva trer fram hos oss, hvilke stemmer høres? Disse spørsmålene er mange museer opptatt av i dag, og de har vel gyldighet for praktisk talt alle. Ved Eidsvoll 1814 handler det dessuten om kjerneoppdraget vårt, om vårt bidrag til et levende demokrati i det større samfunnet: Kan vi bidra til at flere stemmer teller og til et større mangfold i den demokratiske offentligheten? Ikke bare ved valg. Men også i valg.

Gjennomføringen av Votes and Voices

I perioden 2018 – 2021 er følgende tiltak gjennomført som del av Eidsvoll 1814s delprosjekt:

Utstillingen *Rett til å stemme?*

I 2019 – et velsignet pandemifritt «normalår» - kunne vi gjennomføre to viktige tiltak som ivaretok flere sider av prosjektets mål. Det ene gjaldt det nasjonale stemmerettsjubileet det året, som vi markerte med en uteutstilling om stemmerettens historie – *Rett til å stemme?*, produsert i samarbeid med Bolt og Klock designbyrå. Den ble åpnet med en videohilsen fra stortingsrepresentant Bjørnar Moxnes, som hadde tatt initiativet til jubileet «Stemmerett for alle i 100 år» (etter en avgjørende grunnlovsendring i 1919), et forslag Stortinget enstemmig sluttet seg til.

Utstillingen fokuserte på grensene for stemmeretten. Både de historiske, overskredet gjennom gradvise stemmerettsreformer på vegen fra privilegert elitestyre til massedemokrati, og skrankene som fortsatt gjelder. Fysisk ble dette vist på en anskuelig måte gjennom åtte portaler. Slik fikk vi tydeliggjort hvordan det i alle politiske fellesskap er noen på innsida, mens andre er på utsida (her: uten stemmerett). Mer generelt: Det finnes ikke noe 100% demokrati. Det er heller ikke slik at utviklinga går entydig mot stadig mer eller bedre demokrati, selv om vi skal feire historiske seire.

Med tanke på prosess var ikke akkurat dette tiltaket nyskapende – her søkte vi for eksempel ikke å bringe inn samskapingselementer. Uansett har utstillingen vært et nyttig redskap i det

videre arbeidet med ulike grupper, særlig ungdom, som utgangspunkt for engasjert samtale og diskusjon. Den er også tilgjengelig for alle i et populært turområde uavhengig av museets åpningstider. Derfor lar vi den stå lenger enn opprinnelig planlagt, sannsynligvis fram til sommeren 2022.

Polski głos/Polske stemmer

Medvirkningsdimensjonen ble ivaretatt i det andre hovedtiltaket i 2019: *Polski głos/Polske stemmer*. Dette hovedarrangementet i delprosjektet ble gjennomført i nært samarbeid med representanter for det lokale polsk-norske miljøet, som er tallrikt i vårt distrikt, i tillegg til representanter fra polske kulturforeninger i Norge. Arrangementet var åpent for alle, og tiltrakk seg om lag 350 publikummere, flertallet med bakgrunn fra Polen og bosatt i Norge.

Målet mer arrangementet var å skape og dele gode kulturopplevelser, samtidig som det skulle formidles informasjon og skapes engasjement rundt både lokalvalget i Norge få dager etter og det nasjonale valget i Polen samme høst. I samråd med de eksterne prosjektdeltakerne ble det lagt opp til en rekke familieaktiviteter, som formingsverksted, barneomvisninger, konsert med profesjonelle artister fra Polen, servering av polsk tradisjonsmat, lek og annen underholdning for store og små. *Polski głos* ble åpnet av stortingspresident Tone W. Trøen. Datoen 1. september er av spesiell betydning i polsk og europeisk historie, og på dagen 80 år etter at den tyske invasjonen av Polen startet 2. verdenskrig, ledet den polsk-norske kulturprofilen Edith Stylo an i ett minutt stillhet foran Eidsvollsbygningen for alle ofrene.

Programmeringen av *Polski głos* ble gjort i fellesskap mellom representanter fra det polsk-norske miljøet og ansatte ved museet. Historien om 1814 og forbindelsen til den polske 3. mai-grunnloven fra 1791, Europas eldste «moderne» konstitusjon, ble innarbeidet i omvisninger på polsk i både Wergelands hus og Eidsvollsbygningen. I tillegg ble det laget en enkel kortfilm med samme tema. En eksternt produsert miniatstilling om kvinnelige pionerer

i polsk demokratihistorie ble også innlemmet i programmet. Polskspråklige annonser ble rykket inn i distriktsavisene i forkant.

Som del av opptakten til programmet satte vi opp en paviljong i parken med informasjon om valgordningen og stemmeretten i Norge. I 2019 gjorde Eidsvoll kommune det også for første gang mulig å avgi forhåndsstemme ved Eidsvoll 1814. To polskspråklige informasjonsfilmer ble produsert og spredt på sosiale medier i forkant av arrangementet, med rundt 7.000 visninger. De polske deltakerne i samarbeidet med museet var aktivister i denne kampanjen, som utnyttet både private nettverk og større norsk-polske nettfora om sendeflater.

Både medarrangører og publikum gav sterkt uttrykk for at dette hadde vært et særdeles vellykt arrangement. Men en del av tiltaket var blitt utsatt for gjennomføring seinere: en debatt om «kampen om historien», med deltakere fra polske museer og kommentatorer med kunnskap om dagens politiske situasjon i landet – i møte med både nordmenn og polakker i Norge. En krevende øvelse, ikke minst fordi det polariserte politiske klimaet i dagens Polen også slår inn i diasporaen, noe mange føler håndteres enklest ved å la være å ta i det. Denne «spissere» delen av *Polski głos* ble seinere ytterligere utsatt på grunn av pandemien. Vi planlegger å gjennomføre den i en utvidet østeuropeisk kontekst i september 2022.

Ungdomsmøter om demokratiets framtid

I 2020 skulle den viktigste aktiviteten i delprosjektet handle om dialogmøter mellom ungdommer fra Norge og USA, organiserte og uorganiserte, med en demokratifestival om høsten som høydepunkt. Det sterke engasjementet og den polariserte politiske situasjonen gjennom hele året fram mot presidentvalget i USA utgjorde det konkrete utgangspunktet. Demokrativerksteder med resultater som kunne formidles gjennom utstilling og på andre måter, var planlagte metodiske grep. Noe av det spennende med dette var å legge til rette for noe mer enn et samarbeid mellom museet og en ekstern gruppe – her handlet det vel så mye om hvordan museet kunne legge til rette for og bidra til kreative møter mellom ulike eksterne grupper, på tvers av hav og landegrenser.

Dessverre kunne ikke noe av dette gjennomføres på grunn av koronasituasjonen i begge land. Det ville ikke være mulig å få til den dynamikken vi søkte, gjennom reint digitale møter på Zoom eller lignende. Valget i USA ble riktignok tematisert på museet gjennom formidlingstiltak for og med norske skoleungdommer, men denne formen manglet det dristige fornyingselementet det opprinnelige tiltaket hadde. Viktige kontakter ble likevel etablert og samtaler om samarbeid innledet både med norske ungdomsorganisasjoner under LNU-paraplyen og med amerikanske institusjoner og NGOer, kontakter som vi tar med oss videre for å realisere intensjonen bak den opprinnelige planen i nye tiltak tilpasset en annen situasjon.

En viss optimisme ved inngangen til 2021 gav oss håp om at en demokratifestival med møter for og med ungdom kunne realiseres denne høsten isteden, og vi planla for dette gjennom våren. Men den vedvarende pandemien satte en stopper også denne gangen. Igjen ble erstatningen tiltak av en litt annen karakter, nå knyttet til stortingsvalget i september: dels en «riksdebatt» mellom representanter for ulike ungdomsorganisasjoner med kritisk blikk på unges plass i valgkampen, som ble til en redigert TV-sending for digital spredning og bruk både i organisasjonene og i skolen; dels et dialogbasert, pedagogisk dagsprogram for «førstegangsvælgeren» som ble utprøvd med klasser fra videregående skoler. Aktivitetene hadde tilgrensende tematikk og dels tilsvarende metodikk til det vi ønsket å utvikle innenfor

Votes and Voices, men forskjellene fra opprinnelig plan var likevel såpass endret at vi ikke definerer dette som en fullgod erstatning for det opprinnelige opplegget.

2022 – finale

Kulturrådsprogrammet som *Museene og fellesskapets grenser* har støtte fra, avsluttes ved årsslutt 2021, og derfor må også vårt delprosjekt inngå i sluttrapport nå. Men *Votes and Voices* inneholder tiltak som er altfor viktige for oss til at vi vil avslutte uten å gjennomføre dem, selv om det av grunner som vi har gjort rede for, ikke kan gjøres før i 2022. Først da kan vi få det fulle utbyttet av den betydelige investeringen som er gjort.

Vi arbeider videre for at møter mellom ungdom kan finne sted innenfor rammen av et større arrangement, der de unge selv er med å legge premissene i løpet av høsten 2022. Et sentralt element i dette vil bli en utstillings- og formidlingsplattform i Wergelands Hus, der fokuset vil legges på utvikling av fremtidsscenarioer som kaster lys over trusler mot demokratiet, men også mulighetene i de unges engasjement. Vi har håp om at denne delen av prosjektet *Votes and Voices* kan gi viktig input til museets store fornyelse av demokratiserteret fra 2023.

Videre ser vi FIHRM-konferansen i 2022 som en gylden anledning til å realisere et vesentlig element også i delprosjektet *Votes and Voices*, nemlig debatten om museenes situasjon i Polen og flere østeuropeiske land under press fra regjeringer med nyautoritære tendenser. Her handler det om både om friheten, handlingsrommet og om innholdet i formidlingen av den nasjonale kulturarven – ensretting versus mangfold. Dette er temaer som museer over hele verden er opptatte av. Som egen sesjon i FIHRM-konferansen tror vi dette vil bli en fullgod gjennomføring av det tiltaket som opprinnelig var tenkt som del av *Polski głos/Polske stemmer* i 2019.

Delprosjektets resultater

Resultatene vi skal ta med oss videre fra delprosjektet – utviklingsutbyttet, så å si – må bearbeides og presenteres når *Votes and Voices* faktisk er gjennomført i sin helhet i 2022. Men vi kan peke på to foreløpige konklusjoner ut fra erfaringene vi har høstet så langt:

- **Temaet** ser ut til å bli bare mer og mer aktuelt, dels fordi truslene mot demokratiet vokser på mange hold, dels fordi det samtidig foregår en mobilisering for å verne og styrke det. Det første aspektet ser vi blant annet gjennom autoritær utvikling i mange land, svekket tillit til demokratiske institusjoner og tilsvarende undergraving av deres legitimitet, polarisering og stigende intoleranse, oppløsning av den felles offentlige samtalen, sviktende framtidshåp osv. Det siste aspektet kan eksemplifiseres gjennom sterke grasrotbevegelser mange steder, ikke minst med sterkt ungdommelig engasjement, og også, her i Norge, gjennom den sterke vektleggingen av demokratisk medborgerkompetanse i skoleverket, gjennom de nye fagplanene, og også ved de høyere utdanningsinstitusjonene. Alt dette kaller på museene og driver oss til å ta delprosjektets tema inn i stadig nye museumsaktiviteter. Konkret ved Eidsvoll 1814: gjennom en totalfornyelse av «demokratisenteret» for unge i Wergelands Hus.
- **Metodikken**, med ulike grep for inkludering, medvirkning og samskaping, gir så gode åpninger for utvikling og «demokratisering» av virksomheten vår at vi må følge den vegen videre. Samtidig ser vi klart hvor realistiske og ærlige vi må være når det gjelder graden av medvirkning i hvert konkret tiltak; vi må ta tilbørlige hensyn til vårt eget ansvar som museum for faglig nivå, forvaltningsstandarder, økonomistyring m.m. – det handler ikke om å «gi over museet», men om likeverdige samarbeidsformer; forankring i ledelse er en betingelse, men like viktig, og ofte vanskeligere, er breddeforankring i hele organisasjonen. Det kan av og til være bedre å gå små skritt med hele museet bak enn å ta kjempesteg uten at de fleste henger med. I Polen-prosjektet opplevde vi både suksess og frustrasjoner på disse områdene. Og vi vil dele både det som lyktes godt, og det som lyktes mindre godt, i materialet vi skal publisere.
- **Covidpandemien** betydde først og fremst at mye ble vanskelig og noe umulig. Men den impulsen den gav til intensiv utforsking av digitale formidlings- og kommunikasjonsformer har også gitt en kompetanseheving på dette feltet som vi kan bruke videre i nye former for samtale mellom museet og samfunnet rundt, også i framtidige tiltak som stadig handler om *stemmene* vi vil bidra til å løfte fram i fellesskapet.

Oppsummering

Vi kan si at prosjektet fikk en lovende start gjennom to viktige tiltak som ble gjennomført i 2019. De neste trinnene i delprosjektet var i særlig grad knyttet til medvirkningsaktiviteter der ungdommer med ulike utgangspunkt skulle møte museet og hverandre, utforske og debattere viktige demokratispørsmål og skape noe sammen. Svært mye av dette var knyttet til fysiske samlinger som det ble umulig å gjennomføre da Covid-pandemien slo inn for fullt. Pandemien rammet også museets virksomhet på andre måter, med innskrenkninger, permitteringer og fokus på improvisert omlegging av driften og alternativ formidling. Alt dette førte til at viktige deler av prosjektet måtte utsettes. Noe ble gjort med andre virkemidler enn opprinnelig planlagt, mens andre, vesentlige elementer i delprosjektet er utsatt til 2022.

Dette forhindrer ikke at vi alt nå kan se hvordan prosjektet har gitt verdifulle erfaringer når det gjelder å involvere ulike grupper i museets aktiviteter på ulike områder og nivåer, og en bekreftelse på hvor viktige temaene i prosjektet er og fortsatt vil være i de nærmeste åra – ved vårt eget museum og for andre som arbeider i det samme feltet.

SLUTTRAPPORT FRA FJELL FESTNING DESEMBER 2021

Delprosjektets tittel: Fire møter våren 1945

Ansvarsinstitusjon(er): Fjell festning, en del av Museum Vest

Prosjektansvarlig: Vigeik Mathisen

Problemformulering

Kan bruk av mobilspel gi større djupne til formidlinga vår om demokratiet i ei krisetid?

Dette spørsmålet ønska vi å få svar på gjennom prosjektet "Fire møter våren 1945". Vi ønsker å syne skal syne kva krig og brot på menneskerettar kan gjere med enkeltindivid, og korleis nokre menneske hamnar på utsida av demokratiet i krisesituasjonar. For å kunne seie noko om dette, tek vi utgangspunkt i lagnaden til fire menneske fanga i storpolitiske hendingar sommaren 1945. Desse fire er: Den sovjetiske krigsfangen, ein tysk soldat som no er krigsfange, ei norsk kvinne som er gravid med den tyske soldatkjæra sin og ein representant for dei britiske troppane som okkuperte festninga. Fredssommaren 1945 var for mange ei tid for feiring; i Noreg og Europa elles. Men for ei rekke grupper var dette svært farlege dagar, der framtida var uviss. Dei som hadde vald feil side i den nettopp avslutta krigen, var no svært utsette for vald og overgrep. Fjell festning var eit mikrokosmos desse vekene, der både feiring og overgrep skjedde. Vi ønsker å gje besøkande høve til å ta rolla som undersøkjande journalist. Kva sak skal skrivast på bakgrunn av desse fire møta?

Dette abstrakte målet ynskjer vi å konkretisere gjennom å involvere publikum via eit spel på mobiltelefonen. I første omgang er dette eit spel som er utarbeida til bruk i skulen. Men det er klart at og det generelle publikummet vil ha glede av eit slikt narrativ. Dette ønsker vi å arbeide vidare med etter at prosjektperioden er over.

Spelet er konstruert slik at ein gjennom forteljingar sjølv kan finne ut av krigens brotsverk og oppleve at den tradisjonelle «helter eller svikar» fortellinga er for lite nyansert. For mange aktørar i fredsdagane vil ein slik dikotomi slett ikkje passe.

Gjennom eit samskapingssjokjekt med Medielab - Høgskulen på Vestlandet har me utvikla eit eventyrspel som tek opp vanskelege og sensitive tema frå ei tid då det norske demokratiet spela fallitt for ein stor minoritet av befolkninga. For å kunne kome problemstillinga skissert i innleiinga i møte, var det eit mål at karakterane hadde fortellingar så tett på røynda som mogleg. Vårt narrativ er bygga på tilgjengelege kjelder som avisartiklar, intervju og anna historisk kjeldemateriale. Samstundes ønska vi å ha fridom til å utvikle eit narrativ tilpassa fiksjonsverda vi konstruerte. Det er dermed ikkje slik at hendingane som vi presenterer gjennom spelet nokon gong har funne stad, men vi ligg tett på ekte hendingar og desse er ikkje tekne ut av kontekst. Spelet slik det no ligg føre blir spela på mobiltelefonen. Ved å laste ned ein app, blir du gjennom ein kort introduksjon, transportert nær 80 år attende i tid. Medan du går langs vegen møter du dei fire personane. Telefonen leier deg gjennom ei løype som tek deg til dei fire møta. Informasjonen som blir brukaren til del gjennom møta, blir teken med seg tilbake til skulen, bearbeida og reflektert over. Deretter skal dei skrive ein avisartikkel til "Bergens Arbeiderblad" basert på informasjonen dei har henta inn. Materialet kan brukast i fleire faggreiner og til ulike typar elevretta arbeid.

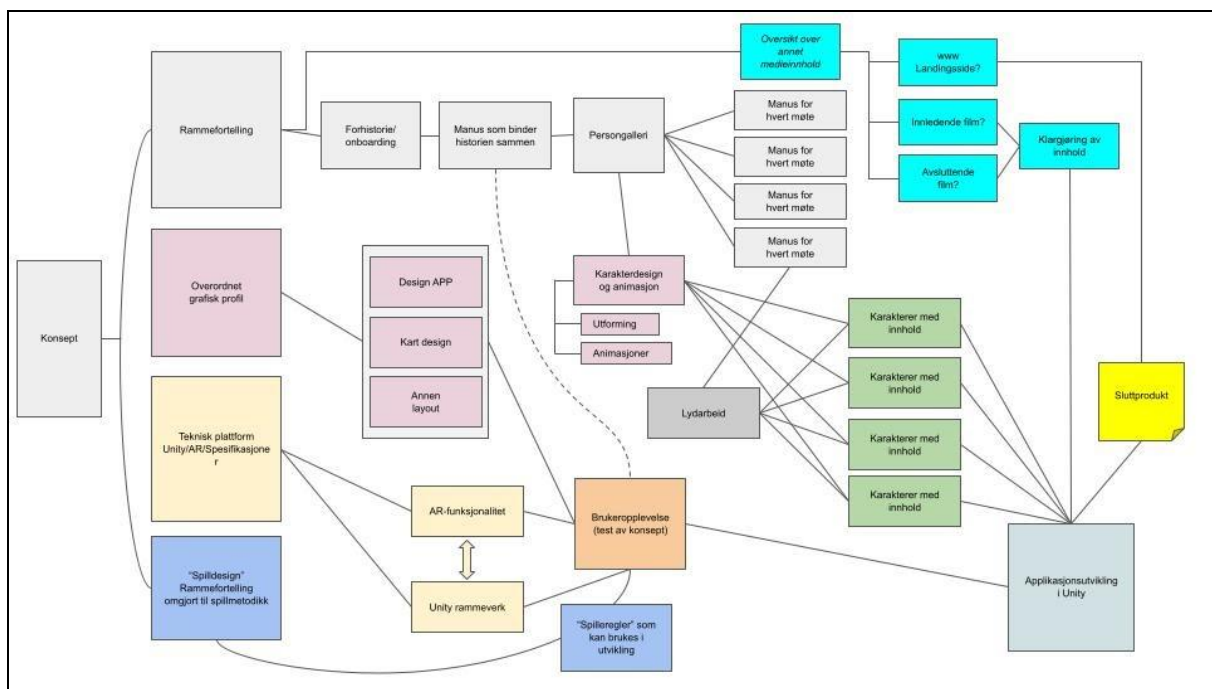
I tillegg til å utvikle eit tilbod til skulen, var det ei viktig målsetting å fornye publikumstilbodet på Fjell festning. Vi ønsker å utvide forteljinga vi no har på museet og gi ho eit større publikum. Dei første fredsmånadane var ei uroleg og vanskeleg tid. Vi vel å ta utgangspunkt i akkurat denne turbulente tidsperioden, sidan grunnleggande menneskerettar slik vi kjenner dei i dag stod på spel. I dei seinare åra har det blitt allment kjent kor utsette menneska på den tapande sida var og kor lite vørndnad for deira menneskerettar sigerherrane hadde. Tusenvis av individ blei stengt ute frå den kollektive feiringa etter kapitulasjonen, og deretter stengt ute frå samfunnet. Me vil også gjere synleg at mykje av slike brot på menneskerettar vart sett i verk frå statleg hald, og sjølvtekt vart godteken som sanksjon i samfunnet. Me vil difor synleggjere ulike lagnader som syner kva konsekvensar desse handlingane fekk og kva grunnlag dei vart utfør på. Eit hovudmål er å diskutere demokratiets stilling i ei krisetid og om det finnes parallellar til dagens samfunn.

Prosjektet, trinn for trinn

Fase ein:

Konkretisere prosjektet i møter med Høgskulen på Vestlandet (2018)

Medielab ved Høgskulen på Vestlandet har lenge vore ein samarbeidspartnar på utforsking og utvikling av digitale formidlingsløysingar. I innleiande fase var det viktig å få oversikt over kva teknologiar som var tilgjengeleg, sett opp mot formidlingsmetoden me ynskte å bruke. I fyrste rekkje var det viktig å få avklart i kva grad augmentet reality (AR) kunne brukast og korleis, samt få kartlagt kva avgrensingar teknologien har. Saman med Medielab fikk me definert nokon problemstillingar som me arbeida vidare med og i dette arbeidet fikk me god støtte frå ein masterstudent frå høgskulen, som jobbet med utfordringar knytt til bruk av AR utandørs, der ein av problemstillingane var knytt til dette prosjektet.

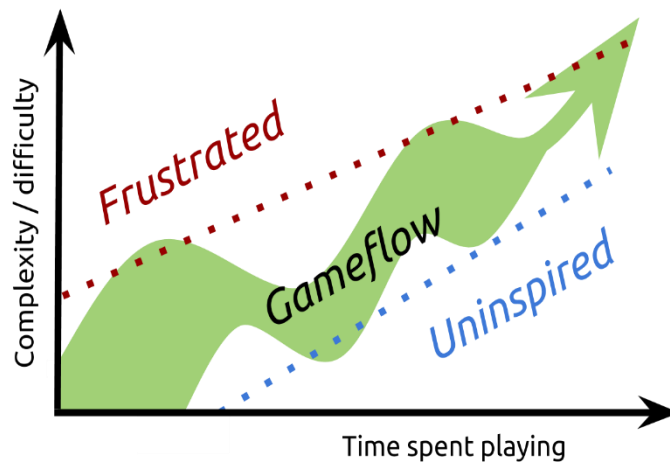

Prosjektplan fra 2019.

Viktige element fra idefasen:

- Flere små-fortellinger i en rammefortelling.
- Må ikkje ha ein struktur der ein kan komme inn i blindveier. *Ingen måte å mislykkes.*
- Målet er å finne ulike typer informasjon. Gjøre nytte av denne informasjonen.

- Holde spenningen gjennom ulike kringgater. Skjer noe mistenkelig, og oppgaven er å finne ut hva som skjuler seg (Inspirasjon)
- Avdekke at det foregikk det som i dag vil bli karakterisert som krigsforbrytere (Læring)
- Finne den rette balansen i vanskelighetsgrad.
- Må fungere teknisk uansett vær, føre og årstid (Høy “plug and play-faktor”).

Fase to: Fjell festning arbeider med material som er innsamla. Dette materialet består blant anna av intervju med informantar som har ulike røynsler frå krigen, søk i arkiv og aviser etter hendingar frå krigen som handlar om overgrep og sjølvtekt i det norske samfunnet. Ein del slik informasjon fann me også i krigslitteratur. Denne informasjonen var basis for kva som skulle vere historia til dei fire karakterane og kva informasjon som skal kome fram i spelet.

Fase tre: Teknisk løysning og gamification

Eit viktig element i spelet var møta med karakterane i spelet. Til dette var planen å ta i bruk 3D modellar av fiktive karakterar som skulle dukke opp i spelet gjennom lokasjonsbasert AR knytt til ein GPS posisjon. Tre ulike AR teknologiar ble utreda i denne fasa av prosjektet.

ARKit fra Apple er eit verktøysett (rammeverk og SDK-er) som er til hjelp for utviklare med å bygge AR-appar for iOS-plattformar.

ARCore er Googles verktøysett (rammeverk og SDK). Fordelen med ARCore er at den stør utvikling for både Android (7.0 og høgare) og iOS-plattformar.

Vuforia støt Android, iOS, Unity og ein rekkje andre plattformer. Dette AR-utviklingsverktøyet frå PTC er eit godt alternativ og har ein fordel ved at det køyrer bra på eldre iOS og Android einingar som ARKit og ARCore ikkje er kompatibel med. Ein annan teknisk fordel er at Vuforia også bruker ARKit eller ARCore når maskinvara den køyrer på støt den, elles kan den bruke si eiga plattform. Sidan dei førstnemnde teknologiane har opplagte avgrensingar i tilgjengelighet og yting, vart ikkje denne fordelten lagt noko vekt på.

Etter ulike testar og med vekt på kor god teknologiane var på tracking, nøyaktigheit og kompatibilitet, vart det konkludert med at ARCore vil vere den foretrukne teknologien å gå vidare med. Likevel opplevde me i testar til dels store variasjonar på nøyaktigheit og ikkje minst brukaroppleving. Spesifikke smarttelefonar hadde god støtte, men enklare og gjerne litt eldre Android-telefonar hadde svært dårlig støtte. Årsaken er knyttet til hardware i ulike smarttelefoner, men fellesnevneren er at AR-Core gir langt bedre brukaropplevelse på dyrere "High-end telefoner" enn på et par år gamle "standard- telefoner", hvor brukaropplevlsen i mange tilfeller ble dårlig og i enkelte ganger ikke fungerte i det hele tatt. For eksempel hadde vi i et utendørs miljø med variasjoner i terrenget og underlag store utfordringer med å få teknologien til å definere hva som var et flatt underlag, noe som i disse teknologier er en forutsetning for å vise et 3D objekt. Resultatet var at applikasjonen enten ble stående fast i "scanne-modus" eller at 3D-figurene dukket opp på skrått i terrenget eller utenfor det området vi hadde definert på forhånd (drifting). Lysforhold og type underlag var dermed også faktorer som gjorde de nevnte teknologier utfordrende å anvende i dette prosjektet.

For å kunne tilby brukerne en forutsigbar anvendelse og god brukaropplevselser, konkludert vi med at vi ville utvikle applikasjonen uten bruk av AR, men likevel ivareta funksjonalitet og la brukeren få tilgang til samme innhold. I stedet for å møte karakterene i Augmented Reality valgte vi å plassere de 3D modellerte karakterene inn i spill- kartet som ligger til grunn for navigasjonen i appen. Brukeren kan dermed se karakterene i spillkartet og når de kom tett på dukker karakterene opp i fullskjerm for så å gå over i et dialog-modus. Den tekniske løsningen er en Unity-kartløsning som henter kartdata fra Mapbox og som posisjonerer seg ved bruk av smarttelefonens innebygde GPS.

For brukeren vil opplevelsen være den samme som ved bruk av AR, men det er langt mindre

utfordringer knyttet til de hardware i telefonene, batteribruk og vil eliminere utfordringen med at 3D-karakterene “drifter” ut av bilderammen eller ikke er synlig i det hele tatt.

Utsnitt av kartet i mobilappen

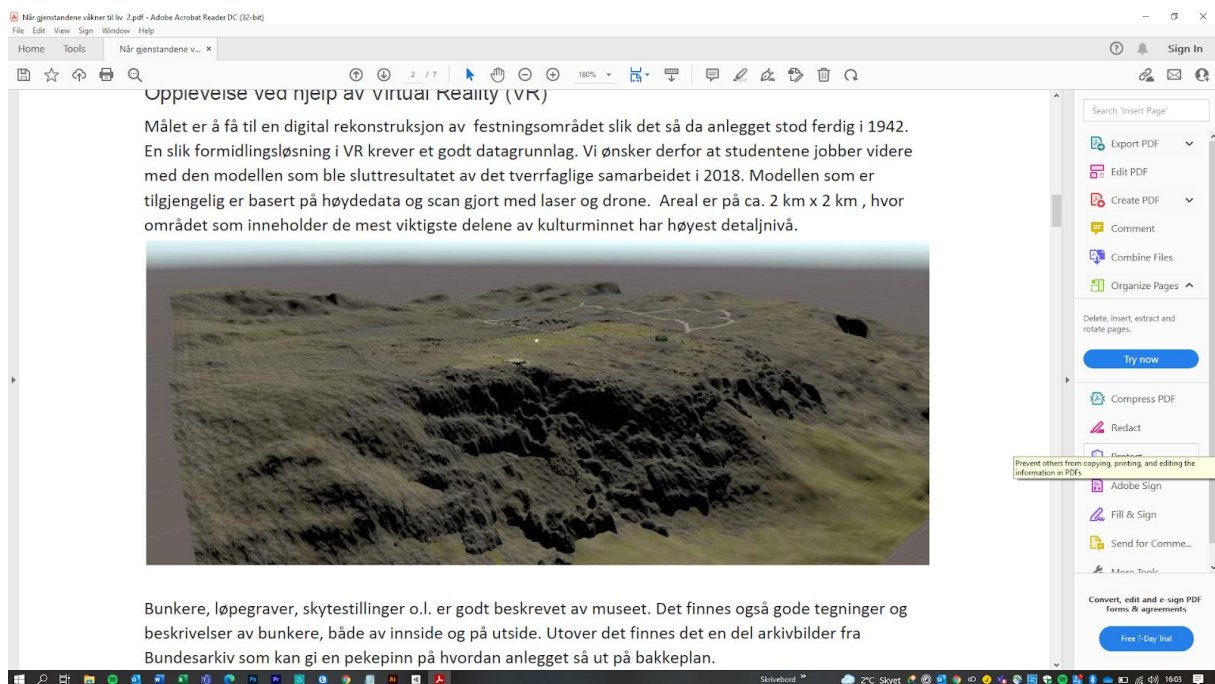

Dialog med 3D karakterer.

VR-versjon:

Ved å ta i bruk Unity som utviklingsverktøy, har prosjektet åpnet opp flere sideprosjekt. Tidlig i prosjektet fikk vi henvendelser fra studenter ved Høgskolen på Vestlandet som ville bidra inn i prosjektet. Derfor definert vi i 2018 et tverrfaglig bachelorprosjekt mellom

studenter fra institutt for byggfag og data-realfag for å få undersøkt muligheten for å lage et terrengkart basert på oppmålinger gjort med drone og konvertere dette til et kart for bruk i Unity. Selv om vi i etterkant har valgt å benytte oss av en annen og mindre data-krevende kartløsning med kartdata fra Mapbox, har dette utviklet seg til å bli et studentdrevet sideprosjekt i VR hvor studenter i periodevis har jobbet tett sammen med utviklingsteamet. I VR versjonen vil brukeren kunne vandre i en 1:1 rekonstruksjon av festningen hvor den er tilbakeført slik den var i 1945. Til rekonstruksjonen har studentene har skannet deler av festningsområdet ved bruk av fotogrammetri fra drone og laserskannere på bakken, samt supplert med åpne terrengdata fra Statens kartverk. Museet har bidratt med å tilgjengeliggjøre originale tegninger, arkivfoto, kart og lignende. Våren 2022 har vi som mål å få ferdigstilt en VR versjon av applikasjonen. Denne versjonen vil ha samme innhold som mobilapplikasjonen og fungere som et alternativ til de som ikke har anledning til å oppsøke festningen. Dette vil gi museet flere muligheter for bruk av spillet... samt at det er mulig å se nærmere på hvordan de ulike teknologiene evner å formidle til den aktuelle målgruppen.

SLUTTRAPPORT FRA NOBELS FREDSSENTER DESEMBER 2021

Delprosjektets tittel: Museet som påvirker – publikumsundersøkelse ved Nobels Fredssenter

Ansvarsinstitusjon(er): Nobels Fredssenter

Prosjektansvarlig: Toril Rokseth

Problemformulering

Hva sier publikum? Spiller museene faktisk en rolle?

Nobels Fredssenter vil benytte undersøkelsen til å bli bedre kjent med dem som kommer til senteret og dem som ikke ennå har vært der. Vi ønsker å bli mer kjent med deres behov og bruke svarene til å bli stadig mer relevant for publikum. Vi vil utvikle nytt innhold i tråd med det vi lærer fra undersøkelsen, og dele funnene med Demokratinetverket.

Målene med prosjektet er å

- undersøke, gjennom en kvalitativ og kvantitativ publikumsundersøkelse, publikums oppfatning av om museene faktisk spiller en aktiv samfunnsrolle
- undersøke hva slags aktiviteter, typer utstillinger og formidling som fungerer best for at publikum lærer noe nytt og blir engasjert i det de opplever
- undersøke om Nobels Fredssenter når sine målsetninger om å engasjere for fred og demokrati.

Nobels Fredssenter valgte å gjennomføre en kvalitativ og kvantitativ publikumsundersøkelse som bakgrunn for å analysere museenes samfunnsrolle.

Norsk Publikumsutvikling og WolfBrown var samarbeidspartnere i prosjektet. WolfBrown er en ledende leverandør av markedsundersøkelser, konsulenttjenester og evalueringstjenester til kulturelle organisasjoner og filantropiske stiftelser i USA, Storbritannia og Australia.

Publikum Norge/Norsk publikumsutvikling (NPU) er en sektorstøtteorganisasjon som fremmer retten for alle til å delta i offentlig finansiert kunst og kultur.

WolfBrown utformet diskusjonsguiden og den kvantitative undersøkelsen i samarbeid med Nobels Fredssenter og gjennomførte kurs for ansatte på senteret som skulle gjennomføre

den kvalitative delen av undersøkelsen. Alle involverte fra Nobels Fredssenter har erfaring og kompetanse i kvalitativ og kvantitativ metode fra tidligere.

Kvantitativ del av undersøkelsen

Den kvantitative undersøkelsen ble gjennomført fra januar 2021 og avsluttet i oktober 2021. I de første månedene ble undersøkelsen sendt ut til respondenter via nyhetsbrev da museet var stengt. Sommer og høsten 2021 ble det også gjennomført "on sight" - undersøkelser. Den kvantitative delen av undersøkelsen rettet seg mot voksne som allerede har besøkt senteret. I undersøkelsen ble det blant annet spurt om i hvor stor grad den besøkende lærte noe nytt og om vedkommende forlot museet med en følelse av håp og et ønske om å bidra til fred. I underkant av 200 personer svarte på undersøkelsen.

Den kvalitative delen av undersøkelsen

Et av nøkkelspørsmålene Nobels Fredssenter ønsker å forstå dypere, er hvordan ulike typer utstillinger påvirker besøkende. Hvordan påvirker kuratoriske valg opplevelsen besøkende har ved senteret? Appellerer ulike utstillinger til ulike segmenter av publikum? Hva tar de besøkende med seg fra utstillingene og hva ville gjøre opplevelsen mer engasjerende for dem?

For å svare på disse spørsmålene, gjennomførte Nobels Fredssenter «ledsagede besøk» med ikke-brukere (dvs. millennials som ikke har vært på senteret før). Femten personer ble rekruttert og gikk gjennom utstillingene sammen med en formidler ved senteret. Personene skulle reflektere det kulturelle mangfoldet i Oslo og Akershus og det var også viktig å rekruttere individer som kommer både med og uten barn. Besøket startet med at den rekrutterte ble møtt av en formidler (videre kalt intervjuer) utenfor senteret for en innledende diskusjon om deres oppfatninger og forventninger til senteret, dets utstillinger og hvorfor de ikke har besøkt stedet før.

Etter den første samtalen gikk respondenten og intervjuer gjennom utstillingene sammen. Underveis observerte intervjuer den besøkendes vei gjennom museet, la merke til hvor den

besøkendes oppmerksomhet var rettet, og stilte respondenten en rekke spørsmål om deres oppfatninger av hver utstilling.

Ved avslutningen av omvisningen hadde den besøkende og intervjuer en avrundende samtale over den totale opplevelsen. Denne siste refleksjonen fokuserte på å sammenligne effekten av ulike typer utstillinger.

Dette prosjektet ferdigstilles våren 2022. Plan for slutfasen:

- Analyse av den kvalitative og den kvantitative undersøkelsen – november og desember 2021
- Rapport som viser funn – januar og februar 22
- Deling av funn til resten av nettverket – våren 22

Prosjektets faser

Høst 2019: Forprosjekt: Formulering av målsetninger, målgruppe og samarbeidspartnere. Sette et team internt.

Vår 2020: Utvikling undersøkelsene og formulere spørsmål

Vår 2021: Gjennomføring av kvantitativ undersøkelse, rekruttering av besøkende på vei ut etter et besøk på Nobels Fredssenter og også gjennom nyhetsbrev.

Vår 2021: Rekruttering av 15 representanter fra målgruppen millenials som aldri har vært på Nobels Fredssenter tidligere, Norstat.

Høst 2021: Gjennomføring av dybdeintervjuer på Nobels Fredssenter

Høst 2021: Analyse av funn

Vår 2022: Rapport og presentasjon

Fremdrift og endringer

Ifølge søknaden og planen så skulle undersøkelsen og analysen vært gjennomført i 2019 og 2020. På grunn av covid 19 ble det store forsinkelser i prosjektet.

SLUTTRAPPORT FRA STIKLESTAD NASJONALE KULTURSENTER OG STIFTELSEN FALSTADSENTERET DESEMBER 2021

Delprosjektets tittel: Demokrati og voksenopplæring. Museer og minnesteder som utvidet læringsarena

Ansvarsinstitusjoner: Stiftelsen Falstadsenteret og Stiklestad Nasjonale kultursenter

Prosjektansvarlige: Christian Wee, Heidi Anett Øvergård Beistad og Mildri Austmo Ryan

Innledning

Kulturarven museer og minnesteder forvalter utgjør et spennende grunnlag for diskusjoner om samfunn i fortid og nåtid, historiens mangfold og viktigheten av at ulike stemmer høres. Det mulighetsrommet som ligger i de alternative læringsarenaene som museene og minnestedene gir et utmerket utgangspunkt for å tematisere både demokrati og medborgerskap. I dette prosjektets tilfelle: verdien av min stemme i samfunnet. Museene og minnestedene har gode forutsetninger for å fremme diskusjon gjennom historiene, gjenstandene, dokumentene, bygningene og stedene disse institusjonene forvalter. Museer og minnesteder er også en viktig møteplass, et sted for ytringer, tilhørighet og sosialt fellesskap.

Museene og minnestedene har lang tradisjon og god erfaring med å drive undervisning og formidling retta mot barn og unge, gjerne i skolens regi. Elever i det ordinære skolesystemet er sikret en utvidet kulturell og historisk læringsarena gjennom *Den Kulturelle Skolesekken*. Dessverre inkluderes ikke voksenopplæringsinstitusjonene i dette tilbudet. Det utgjør et stort uutnyttet mulighetsrom i arbeidet med å inkludere flyktninger, innvandrere og andre deltakere på voksenopplæringen – et rom som museer og minnesteder har en unik mulighet til å fylle. Bakgrunnen for prosjektet *Demokrati og voksenopplæring – museer og minnesteder som utvidet læringsarena* kommer fra den manglende tilrettelegginga for bruk av alternative læringsarenaer for voksenopplæringsinstitusjonene.

Sentralt i prosjektet står tanken om å gi minoritetspråklige elever innsikt i hva slags institusjoner norske museer og minnesteder er, og hvilke roller de spiller i et aktivt demokratisk samfunn. Gjennom prosjektet ønsket vi å styrke deltakerne sine demokratiske

ferdigheter og la de praktisere aktivt medborgerskap, gjennom å bruke sin egen stemme, gjennom aktiv utforskning og deltakelse i museum og minnesteder.

Problemformulering

Prosjektet tar utgangspunkt i et gjennomført pilotprosjekt som ble gjennomført av Falstadsenteret og Stiklestad Nasjonale Kultursenter, på forespørsel fra *Trondheim voksenopplæringscenter – TROVO*, om å bruke museer og minnesteder i demokrati- og medborgerskapsopplæring for minoritetsspråklige studenter.

Falstadsenteret, SNK og TROVO erfarte hvilket potensial som ligger i museene og minnestedene som en arena for demokrati- og medborgerskapsopplæring gjennom pilotprosjektet. Både deltakerinstitusjonen (TROVO) og arrangørinstitusjonene (Falstadsenteret og SNK) ønsket å ta i bruk dette potensiale for å skape et mer helhetlig og læreplanforankret undervisningstilbud for voksenopplæringsinstitusjoner. Hovedmålet var å etablere et undervisningstilbud for voksenopplæringsinstitusjoner i trøndelagsområdet, og på sikt et nasjonalt tilbud.

Formålet med prosjektet *Demokrati og voksenopplæring – Museer og minnesteder som utvidet læringsarena*:

Prosjektet Demokrati og voksenopplæring - Museer og minnesteder som utvidet læringsarena vil tilby et langsiktig og læreplanfestet undervisningstilbud til voksenopplæringen for minoritetsspråklige knyttet til demokrati og aktivt medborgerskap på minnested og museum. Det er et mål at tilbudet i prosjektperioden skal benyttes i hele trøndelagsregionen og lanseres på et nasjonalt nivå.

Stiklestad Nasjonale Kultursenter og Falstadsenteret har gjennom sin formidlings- og undervisningspraksis over mange år utvikla en museums- og minnespedagogikk som tar i bruk stedenes historie, deres bygg, gjenstander, dokumenter og område i møte med barn og unge. Sentralt i denne praksisen står pedagogiske og fagdidaktiske prinsipp. Vårt felles pedagogiske grunnsyn ligger som ei forankring for hvordan vi arbeider med historie, undervisning og formidling. Konkret innebærer dette pedagogiske grunnsyn et

sosialkonstruktivistisk kunnskaps- og læringssyn. Et konstruktivistisk syn på *kunnskap* er en sentral del av historiefaget. Vår kunnskap og forståelse av fortida er midlertidig, og er påvirka av samtida sine spørsmål til fortida. Et konstruktivistisk syn på *læring* betyr at kunnskap ikke kan overføres fra en som kan til en som ikke kan. Læring må skje gjennom egenaktivitet, og er en gradvis kognitiv prosess som må knyttes til den lærendes egne interesser og erfaringer. Det vil med andre ord si at læring og kunnskap foregår i en sosial kontekst, og at kunnskapsutvikling og læringsprosesser må forstås som en sosial konstruktivisme. Kunnskapen blir gradvis og aktivt konstruert av hvert enkelt menneske på grunnlag av tidligere erfaringer, forståelse, viten, holdninger, interesser og ferdigheter (Koritzinsky, 2002, s. 30).

SNK og Falstadsenteret ønsker å gi elevene innsikt i hva slags institusjoner norske museer og minnesteder er, og hvilke roller de spiller i et aktivt demokratisk samfunn. Elevene skal få styrket sine demokratiske ferdigheter og praktisert aktivt medborgerskap. I tillegg skal få utviklet historiebevissthet og forståelse for hvordan historie, kultur og sted er identitetsskapende. Prosjektets satsning er rettet mot å skape et tilbud som både inkluderer et læreplanforankret undervisningsopplegg vinklet mot demokrati- og medborgerskap som tar i bruk museer og minnesteder som alternative læringsarenaer.

Med bakgrunn i dette er følgende problemstilling formulert:

Hvordan kan museer og minnesteder legge til rette for dannelsen av historiebevissthet, medborgeridentitet og demokratisk kompetanse gjennom demokratisk læring og utøvelse av aktivt medborgerskap?

Prosjektets overføringsverdi for andre institusjoner

Gjennom utvikling, og gjennomføring, av metodene og aktivitetene i dette prosjektet har Falstadsenteret og SNK utviklet sin egen faglige, pedagogiske og didaktiske praksis. Erfaringene, metodene og de pedagogiske tilnærmingene til temaet har stor overføringsverdi til den øvrige undervisnings- og formidlingspraksisen ved SNK og Falstadsenteret. Den faglige utviklinga i prosjektet, de metodiske tilnærmingene og de didaktiske aspektene har vært, og fortsette å være, med på å utvikle museums- og

minnstedspedagogikken. Denne utviklinga kommer ikke bare prosjektets to institusjoner til gode, men vil også være en viktig del av hele sektorens faglige utvikling på sikt.

Ved å konkretisere erfaringene, metodene og de didaktiske tilnærmingene i en praksisretta guide, ønsker vi å dele våre erfaringer og arbeidsmetoder med andre institusjoner i museums- og minnstedssektoren. Guiden vil på sikt være med på å gi prosjektet en overføringsverdi til våre søsterorganisasjoner.

I samarbeid med Trondheim voksenopplæringscenter har SNK og Falstadsenteret erfart hvordan vi kan bryte ned museenes og minnstedenes tradisjonelle autorative narrativ og formidling. Sentralt i prosjektet ligger tanken om at vi sammen former historie, og at deltakernes stemme er sentral i å forme vår felles historie i samtida. Prosjektet har gitt rom for dette. Tilbakemeldingene fra deltakerne og lærerne til gruppene som har deltatt på undervisningsoppleggene har utelukkende vært positive. For det første setter de stor pris på å bruke museene og minnstedene som alternative læringsarena. I neste rekke peker spesielt lærerne til deltakergruppene på viktigheten med å skape den trygge arenaen hvor deltakerne får dele sine egne historier, men også at denne arenaen tar deres bakgrunn og historie på alvor. Tilbakemeldingene går konkret på hvordan elever som til nå ikke har ønsket å dele sin historie nå har funnet arenaen og sett verdien av å dele fra egen bakgrunn. Det er denne formen for aktivt medborgerskap prosjektet har hatt som målsetning å legge til rette for. I neste rekke er dette viktig for samfunnet, da vi i et sunt demokrati har behov for et mangfold av stemmer og historier.

Prosjektets faser

Falstadsenteret og Stiklestad Nasjonale Kultursenter har tidligere samarbeidet om et inkluderings- og integreringsprosjekt *Ungdommens talerstol*. Dette prosjektet siktet mot å skape et møtested hvor det ble gjennomført en serie kreative møter mellom lokal ungdom og unge enslige asylsøkere. Vi fikk gode tilbakemeldinger fra alle involverte parter. Sammen ønsket vi å bruke disse erfaringene i et nytt samarbeid for å utvikle tilbud til flyktninger og innvandrere i voksenopplæringen.

I 2017 mottok Falstadsenteret og Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK) en bestilling fra Trondheim Voksenopplæring (TROVO) om å skape en langsiktig og læreplanfestet

undervisningstilbud knyttet til demokrati og aktiv medborgerskapsopplæring for minoritetspråklige studenter. I utgangen av samme år fikk Falstadsenteret i samarbeid med SNK tildelt midler fra Nord-Trøndelag fylkeskommune for en piloteringsrunde for prosjektet. Piloteringsrunden ble etterfulgt av et evalueringsmøte med TROVO hvor partene møttes for å diskutere med både elevene og lærere hva som fungerte godt og hva som kunne forbedres.

Resten av 2018 ble brukt på å gjennomarbeide undervisningsopplegget og planlegge 2019.

Prosjektgjennomføring

I løpet av høsten 2018 gjennomførte Falstadsenteret og SNK i samarbeid med TROVO tre ganger tre modulære undervisningsdager. Undervisningsmodulene tar utgangspunkt i tre forskjellige, men sammenhengende innganger til problemstillingen om hvordan museum og minnesteder kan behandles av elever med minoritetspråklige bakgrunn. Sentralt hos alle er en dialogpedagogisk vinkling, med søkelys på egenarbeid og arbeidsformer som stimulerer til kritisk tenkning om tema som institusjonens rolle, demokrati, historiebevissthet, historiebruk, egenidentitet og medborgerskap.

For å gi tid og til å utvikle relasjoner og å gi rom og grunnlag for refleksjon landet vi på et opplegg hvor undervisningen er modulstrukturert med to besøk på Falstad og et besøk på Stiklestad.

Hver undervisningsmodul har et eget tema som belyser oppleggets overordnede tematikk: demokrati og aktivt medborgerskap. Hver modul bygger på den foregående.

Alle modulene har fokus på dialog og en kombinasjon av gruppearbeid, utforsking og plenumsamtaler. Et underliggende mål var at undervisningsopplegget som helhet skal skape en trygg arena for ytringer.

Covid-19 pandemien har hindret fremdriften for vår plan med å opprette nok støtte fra Fylkeskommunene. Dette skulle etter planen gjøres for å kunne invitere elevgrupper fra voksenopplæringa til minoritetspråklige til Falstadsenteret og SNK for å gjennomføre de tre undervisningsmodulene. Høsten 2020, våren 2021 og høsten 2021 ble det gjennomført flere

undervisningsøkter med deltakere fra TROVO. Ønsket om å få ekstra midler fra Trøndelag fylkeskommune for gjennomføring av undervisningsopplegget har ikke lyktes per dags dato. Vi fortsetter jobben opp mot fylkeskommunen for å kunne tilby voksenopplæringsinstitusjoner i fylket et undervisningstilbud.

Kompetanseutvikling for prosjektpartnere

Undervisningsopplegget kom til etter flere seminarer med Falstad og SNK hvor vi hentet inspirasjon, teori og metode fra vår egen historiedidaktiske erfaringer, teori, empiri og ekspertise i akademia og voksenopplæringssektoren, samt fra andre museumsutviklingsprosjekt.

Noen av kompetanseutviklingsaktivitetene vi gjennomførte i prosjektet:

- I mars 2019 deltok vi på et metodeverksted samt prosjektmøtet på Hurdal. Metodeverkstedet ga en god og tidlig anledning til å prøve ut noe av den metodikken det skal arbeides videre med i løpet av prosjektet.
- I mai 2019 gjennomførte vi en kunnskapshevingsworkshop med kunstner Gunnhild Uddu Ystad.
- I juni 2019 arrangerte vi seminaret *Kulturen som møteplass*. Seminaret hadde fokus på kulturarv og dialogens potensielle rolle i integreringsarbeidet. Et bredt spekter av innledere delte sine erfaringer.
- I oktober 2019 arrangerte vi nettverkssamling og fagseminar. Tematisk anslag for seminardelen var «Uenighetsfellesskapet».

Den viktigste kompetansehevingen kom imidlertid gjennom møter og samarbeid med elevene og lærerne i voksenopplæringen. Det er viktig å fremheve det gode samarbeidet med TROVO som kom med bestillingen og som har vært med på flere piloteringsrunder. Etter hver piloteringsrunde har vi brukt anledningen til å reflektere over undervisningsopplegget – hva som fungerte og hva kunne vi gjøre annerledes? Vi har lært å kjenne en viktig publikumsgruppe for museet, og står rustet til å motta flere besøk.

Modul I – Demokrati og museum

Dette er deltakernes første møte med museet og minnestedet Falstad. Sammen utforsker vi Falstadsenteret som et museum og minnested, samtidig som vi går gjennom helheten i undervisningsopplegget. Deltakerne vil gjennom dagen få utforske hva et museum er, hva de assosierer med et museum, og hva som forventes av en slik institusjon. Gjennom en serie forskjellige øvelser, vil elevene utforske hvordan ting kan bli brukt til å fortelle historier, hvilke historier som blir fortalt, og hva som skjer når vi forteller og formidler personlig historier på museet.

Modul II – Våre historier

På Stiklestad møter deltakerne et stort minnested og museum. Dagen vil omhandle historiebruk, og historiske narrativ med utgangspunkt i stedets historie og museets særegenhet og deltakernes egne fortellinger og refleksjoner om identitet. Modulen bygger på den forrige ved å sette søkelyset på museumsgjenstander og deres historier. Elevene får utforske gjenstander fra museets samling for å diskutere hva tingene kan bety og deres bruksområder. Disse gjenstandene danner et grunnlag for å utforske egne historier, og deltakerne deler sine refleksjoner og assosiasjoner med resten av gruppa.

Med utgangspunkt i museumsgjenstandene, refleksjonene og assosiasjonene innledes en prosess der deltakerne skal ta utgangspunkt i sin egen bakgrunn for å ytre seg. Gjennom personlige eiendeler (gjenstander) og bilder forbereder vi oss på å formidle personlige historier i *Modul III*.

Modul III – Min stemme

Den siste og avsluttende undervisningsmodulen finner sted på Falstadsenteret. Ved å ta i bruk minnestedets ulike bygninger, legger vi til rette for kreativt arbeid. Målet er at deltakerne skal stille ut personlige gjenstander, bilder og historier. Gjennom prosjektets ulike faser har vi testet ut ulike måter å formidle disse historiene på. Deltakerne har stilt ut sine historier i form av egenproduserte bøker, titteskap (en scrapbook lignende eske) og tradisjonelle utstillingsmontere. Hovedpoenget er ikke hvordan deltakerne stiller ut sin historie, men at vi legger til rette for et trygt miljø for å dele disse historiene. Deltakerne skal finne en glede i det å fortelle sin egen historie, samtidig som vi fokuserer på viktigheten ved å få fram disse mangfoldige historiene i samfunnet.

1.6 Dele kunnskap gjennom undervisningsveiviser

Et av delprosjektene innen *Demokrati og voksenopplæring – museer og minnesteder som utvidet læringsarena* var å utvikle en undervisningsveiviser. Veiviseren er en praksisnær beskrivelse av undervisningstilbudet, og de tre undervisningsmodulene. Veiviseren tar sikte på å være til inspirasjon for andre museer og minnesteder som ønsker å gjennomføre lignende undervisningstilbud eller utviklingsprosjekt.

Undervisningsveiviseren ble sendt til Eidsvoll 1814 for utprøving og tilbakemeldingen. Tilbakemeldingene skulle danne grunnlaget for ferdigstillingen av veiviseren. Grunnet Covid-pandemien ble utprøvingen på Eidsvoll ikke gjennomført, men undervisningsveiviseren ble diskutert over et teams-møte. Gode råd ble implementert i undervisningsveiviseren. Veiviseren ligger som vedlegg i denne prosjektrapporten, samtidig som den blir tilgjengeliggjort på SNK og Falstadsenteret sine nettsider.

Prosjektets overføringsverdi

I løpet av prosjektperioden, planlegging, kompetanseutvikling og flere gjennomføringer av undervisningsopplegget har SNK og Falstadsenteret gjort mange viktige og spennende erfaringer.

De pedagogiske og didaktiske inngangene til tematikken, som tar i bruk museet og minnestedet som arena, har en verdi ut over våre to institusjoner. Metodene som er brukt i dette prosjektet kan med små lokale tilpasninger tas i bruk av andre museum og minnesteder. Undervisningsveilederen er i så måte et viktig redskap for de som ønsker å gjøre lignende undervisning og prosjekter.

På et annet plan er det ikke utelukkende de metodiske tilnærmingene som skaper en trygg arena for dialog og utøvelse av medborgerskap. Likeså viktig er det mulighetsrommet et museum og minnested kan tilby som en viktig møteplass, et sted for ytringer, tilhørighet og sosialt fellesskap. Det er de gode møtene. De gode samtalene. Det sosiale fellesskapet som er bærebjelken i det å skape et trygt rom for å dele personlige historier. Vi har erfart at pauser og rom for å sette seg for en prat over en kopp kaffe / te eller et måltid er noe universelt og ufarlig. Vår erfaring er at stemmer som til vanlig ikke løftes fram, som ikke blir

hørt, kommer fram under måltidene og i andre pauser. Dette er ikke bare styrken i den sosiale læringsarenaen, men legger også til rette for den faglige refleksjonen knytta til personlige historier og utøvelse av medborgerskap.

Prosjektet *Demokrati og voksenopplæring – museer og minnesteder som utvidet læringsarena* har ført til at SNK og Falstadsenteret har jobbet videre innen temaet demokrati- og medborgerskapslæring for voksne. Falstadsenteret har med utgangspunkt i dette prosjektet innledet et europeisk samarbeid med seks andre institusjoner, finansiert gjennom Erasmus+midler, knytta til voksne migranternes demokratiutdanning. Det europeiske samarbeidsprosjektet *Democratic Heritage – Memorials and heritage museums engaging migrants in developing resilient democracies* tar sikte på å gjennomføres demokratiutdanning for voksne migranter på de respektive prosjektpartnerenes institusjoner, samt måle deltakernes demokratiutdanning før og etter gjennomføringa. Prosjektet har som mål å publisere en håndbok for demokratiutdanning for migranter.

Utviklingsprosjekt som *Democratic Heritage* er viktige satsninger for Falstadsenteret og SNK i videre arbeid med demokrati- og medborgerskapsundervisning for voksenopplæringsinstitusjoner. Vi har gjennom prosjektperioden utviklet et faglig solid undervisningsopplegg, som vi får gode tilbakemeldinger på av deltakerinstitusjonene. Det er synd om denne faglige utviklingen ikke skal utnyttes i etterkant av prosjektet. En sentral del av prosjektet var å implementere dette undervisningstilbudet som en fast del av undervisningshverdagen på voksenopplæringsinstitusjonene. Dessverre har vi ikke lyktes med å finne fast finansiering for gjennomføring av dette. Vi fortsetter å jobbe opp mot Trøndelag fylkeskommune og sentrale myndigheter. Et overordnet mål er at voksenopplæringsinstitusjonene skal få det samme tilbudet som den ordinære grunnskolen og videregående opplæring.

Fremdrift og endringer

Det ble gjennomført to pilotrunder vinteren 2017. Disse pilotrundene dannet grunnlaget for et fagseminar på Falstadsenteret 17. juni 2017. Seminaret *Kulturen som møteplass? Kulturarven og dialogens potensielle rolle i integreringsarbeidet* ga fruktbare samtaler og diskusjoner for videre arbeid.

I løpet av høsten 2018 gjennomførte Falstadsenteret og SNK i samarbeid med TROVO tre ganger tre modulære undervisningsdager. Undervisningsmodulene tar utgangspunkt i tre forskjellige, men sammenhengende innganger til problemstillingen om hvordan museum og minnesteder kan behandles av elever med minoritetspråklige bakgrunn. Sentralt hos alle er en dialogpedagogisk vinkling, med søkelys på egenarbeid og arbeidsformer som stimulerer til kritisk tenkning om tema som institusjonens rolle, demokrati, historiebevissthet, historiebruk, egenidentitet og medborgerskap.

Covid-19 pandemien har hindret fremdriften for vår plan med å opprette nok støtte fra Fylkeskommunene. Dette skulle etter planen gjøres for å kunne invitere elevgrupper fra voksenopplæringa til minoritetspråklige til Falstadsenteret og SNK for å gjennomføre de tre undervisningsmodulene. Høsten 2020, våren 2021 og høsten 2021 ble det gjennomført flere undervisningsøkter med deltakere fra TROVO. Ønsket om å få ekstra midler fra Trøndelag fylkeskommune for gjennomføring av undervisningsopplegget har ikke lyktes per dags dato. Vi fortsetter jobben opp mot fylkeskommunen for å kunne tilby voksenopplæringsinstitusjoner i fylket et undervisningstilbud.

*

Vedlegg til sluttrapporten

Regnskap for delprosjektene og felle delen